

Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij
verlaten?

Eindwerkstuk in het kader van de bacheloropleiding Theologie Levensbeschouwing

Fontys Hogeschool Theologie Levensbeschouwing, lesplaats Amsterdam

Door Maartje Krop

Scriptiebegeleider: Archibald van Wieringen

Datum: 25 augustus 2008

Plaats: Nijmegen

“Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij
verlaten?”

De uitroep van Jezus in het Nieuwe
Testament

Inhoudsopgave

Voorwoord

Hoofdstuk 1

“Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?”

De uitroep van Jezus in het Nieuwe Testament p. 1-3

Hoofdstuk 2

Inleiding Psalm 22

Uitleg opschrift

Vers voor vers analyse

Samenvatting analyse Psalm 22 p. 4-17

Hoofdstuk 3

Het passieverhaal van Marcus in grote lijnen p. 17-20

Lijnen met het Oude Testament p.21

Hoofdstuk 4

Marcus nader bekeken p. 22-28

Hoofdstuk 5

Marcus aan de hand van de actantenanalyse p. 28-40

Hoofdstuk 6

Een verbinding tussen Psalm 22 en het
passieverhaal van Marcus p.41-43

bijlagen:

structuuranalyse Psalm 22

actantenschema Psalm 22

actantenschema Marcus

literatuurlijst gelezen boeken

literatuurlijst gebruikte boeken

Voorwoord

Een vergelijkend onderzoek naar Psalm 22 in relatie tot Marcus 14:1 - 16:8

Het gaat over de tekstuele band Marcus 15:34 en Psalm 22:2. In dit 'citaat' worden relaties geschilderd: de ik-figuur (= de Psalmist / Jezus) ziet dat God de relatie met hem heeft 'opgezegd'. Nu is het in het jodendom gebruikelijk om een eerste vers van een psalm te citeren, waarmee men eigenlijk de gehele Psalm citeert. Dan wordt de volgende vraag interessant: hoe zijn de relaties in Psalm 22? Want naast de ik-figuur en God spelen ook vijanden en broeders een rol in Psalm 22.

Als de verhaalfiguur Jezus juist deze psalm citeert in Marcus 15:34, zien we dan dezelfde relaties als in Psalm 22 terug in het lijdensverhaal van Marcus 14:1-16:8?

Psalm 22 is bij uitstek de psalm die ons tot goed begrip van God, van onszelf en van anderen in het licht van God laat komen. De directheid van de psalm in taal en gevoel is zeer effectief voor de lezer. De psalm gaat over het spreken en denken over God in de omgang met God, de oefening daarin en de latere bijstellingen. In de loop van Psalm 22 vindt een omslag plaats, een overgang, die duidelijk voelbaar is. Het gaat van wanhoop naar hoop, van klagen naar loven en van dood naar leven. Dit verloop in de eenheid van Psalm 22 speelt een rol in de exegese van het passieverhaal van Marcus. Beiden gaan over de mens in relatie tot God. Wij mensen zijn afhankelijk van God, en in die zin is de God-mens verhouding noodzakelijk. Het omgekeerde is niet het geval. Gods houding ten aanzien van ons is onafhankelijk en niet noodzakelijk. Psalm 22 gaat dan ook niet zozeer over een verandering aan de kant van God, maar het gaat over de dynamiek tussen God en mens: eerst is God er niet, antwoordt God niet, helpt God niet en dan is God er wel, geeft Hij antwoordt en helpt Hij de mens. De omslag gebeurt aan de kant van de lijdende persoon, zoals we kunnen zien in Psalm 22 en het passieverhaal van Marcus.

“Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?”

De uitroep van Jezus in het Nieuwe Testament

Deze woorden geven het leed weer dat Jezus onderging aan het kruis: de gelovige spreekt God aan op zijn afwezigheid, terwijl de gelovige in diep leed gedompeld is. Zo worden deze woorden van Jezus aan het kruis ook meestal verstaan: “God, waar bent U op het moment dat ik U nodig heb?” Is deze interpretatie van Marcus 15:34 houdbaar? Ik ga onderzoeken hoe Marcus de dood van Jezus beschrijft en welke rol de uitroep van Jezus speelt in het lijdensverhaal van Marcus.

De vraag is: welke betekenis heeft deze uitspraak van Jezus in Psalm 22:2 aan het kruis in het evangelie van Marcus?

De woorden die Jezus uitspreekt in Mar. 15:34 vormen het dramatisch hoogtepunt van het lijdensverhaal in dat evangelie.

Gaandeweg hoop ik er achter te komen of de vroegste christenen deze houding van Jezus Christus in Zijn lijden zagen als voorbeeld waaraan zij zich spiegelde.

Toch is lijden van de mens in het Nieuwe Testament nauwelijks een thema. Wat wel aan de orde is, is een beschrijving van het lijden van Jezus van Nazareth. Dit specifieke lijden geldt voor de vroege christenen als plaatsvervangend en als verzoening werkend met God.

Daarnaast vind ik in het evangelie toespelingen op moeilijke omstandigheden waaronder de mensen te leven hadden. De situatie wordt getypeerd als een situatie van verdrukking; dat is niet automatisch hetzelfde als lijden, hoewel er wel enig verband bestaat. Deze verdrukking zal gekomen zijn van de kant van de joden maar ook vanuit de Grieks-Romeinse omgeving. Lijden door moeilijke omstandigheden was voor de mensen delen in het lijden van Jezus Christus. Het verhaal van Jezus gaf de mogelijkheid om nare omstandigheden waarin zij verkeerden te duiden. Het lijden van de mens werd beschreven in nauwe overeenkomst met de dood van Jezus Christus. Er worden verschillende vormen van tegenstand tegen de vroeg-christelijke beweging genoemd in de evangeliën: zo werd sommigen het spreken in synagogen ontzegd door de joden, terwijl anderen in fel verzet gingen tegen een bepaalde prediking.

Vaak werd het leed opgelost in de apocalyptische gedachte dat het nu weliswaar slecht gaat met de wereld maar dat het straks, als God ingrijpt, allemaal beter zal zijn. In het visioen van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde met het nieuwe Jeruzalem wordt gewezen op het ontbreken van lijden na ingrijpen van God. Chaos en ellende zullen er niet meer zijn maar tot die tijd duurt het lijden voort. Jezus zelf gaat in de evangeliën evenmin uitgebreid in op het lijden.

Jezus Christus had in de eerste eeuw in grote lijnen een voorbeeldfunctie, maar dan niet in ethische zin maar veel meer als een voorbeeldige levenshouding waaruit de trouw van Jezus als gelovige tot God bleek. De vroegste christenen vatten een dergelijke religieuze trouw op als voorbeeldig. Tegen deze achtergrond bezien is het van belang om de roep van Jezus aan het kruis nader te beschouwen. Ik doe dat op basis van Psalm 22 in vergelijking met Marcus 14:1-16:8.

Christenen, die stierven voor hun geloof, beschouwden hun sterven als een delen in het sterven van Christus. Zo staat Jezus als het ware symbool voor de gelovigen. Het is opmerkelijk dat daar geen klacht uit voortkomt, maar veel meer het bewustzijn van een overwinning. Jezus Christus had door zijn lijden en sterven overwonnen en zo zullen de gelovigen in hun lijden en sterven ook overwinnen. De evangelist typeert Jezus niet als iemand die emotioneel geraakt is door het lijden, maar als een machtige gestalte.

hebt Gij mij verlaten?”). Deze tekst is een citaat uit Psalm 22:2 en vormt , zoals gezegd, het dramatisch hoogtepunt van het evangelie van Marcus. Het is verleidelijk de woorden op te vatten als een uitroep van Jezus over God die hem in de steek heeft gelaten. In deze scriptie onderzoek ik welke betekenis deze uitroep van Jezus aan het kruis heeft in Psalm 22 en in het evangelie van Marcus. Voordat ik dat doe moet ik mij een aantal dingen realiseren. Allereerst is er het punt dat dit vers een literaire weergave is van Jezus' dood. Het is niet Jezus zelf die spreekt, maar het is de evangelist die Jezus laat spreken. Dat lijkt een klein verschil, maar is in wezen een kwestie van groot belang.

Zoals bij alle evangelieteksten moet de lezer zich ook hier realiseren dat deze woorden niet rechtstreeks van Jezus komen, maar allereerst uit de pen van de evangelist. Dat levert de volgende vraag op: heeft de evangelist dit element zelf bedacht of beschrijft hij hier de dood van Jezus zoals deze gebeurtenis hem was bericht? En als dat laatste het geval is, als de evangelist hier gebruik maakt van traditie die hij in zijn evangelie heeft verwerkt, roept dat weer de vraag op: is die traditie betrouwbaar? Met andere woorden: als de evangelist hier Jezus' dood beschrijft zoals deze hem was bericht, klopt dat bericht dan wel? Deze vraag behoort tot de empirische historiewetenschappen.

Kort gezegd is de eerste vraag die opkomt dus de vraag naar de historiciteit van de genoemde woorden. Is dit element verzonnen door de evangelist? Of gebruikt hij hier al dan niet betrouwbare informatie die hij van anderen had ontvangen? Nu is het bij onderzoek van belang om te bepalen welke vragen je wel en niet tot de hoofdvraag van de scriptie rekent. Om die reden is het goed om hier af te zien van al te grote nadruk op de vraag naar de historiciteit van de woorden.

Ik kies voor een literair-theologische benadering: de evangelist beschrijft deze woorden in een literaire weergave van de dood van Jezus. De hoofdvraag is niet of Jezus deze woorden zelf heeft uitgesproken, maar welke houding van Jezus door de evangelist en psalmist wordt uitgedrukt. Niettemin is het opmerkelijk dat in de Griekse tekst van Marcus de woorden van Psalm 22 in het Aramees geciteerd worden. Wat zegt dit over de authenticiteit van deze woorden? Betekent dit soms dat Jezus zelf deze uitspraak deed? Marcus laat Jezus in zijn hele evangelie Grieks spreken, ook als hij de Schrift aanhaalt. Waarom nu dan niet? Als ik de in het Grieks weergegeven woorden vergelijk met het Hebreeuws van Psalm 22 (Eli, Eli, lama azabthani) blijkt direct, dat de tekst zoals Marcus die weergeeft meer weg heeft van het Aramees dan van het Hebreeuws. Wat zegt dit over de herkomst van het citaat? Dit punt zal met name in de tekst aan de orde komen. Een ander punt is het volgende. De evangelist laat Jezus hier een woord uit de psalmen citeren. Als ik nu aanneem dat de evangelist daarmee Jezus juist citeert en Hem niet iets in de mond legt dat Hij niet gezegd heeft, blijft de vraag staan: wat bedoelt Jezus met dit citaat? Spreekt Hij uit dat God hem verlaten heeft en hij zich mislukt voelt? Verwijt hij God dat Hij hem in de steek heeft gelaten? Of drukt dit citaat juist een vertrouwen in God uit: “zelfs als God niet aanwezig is, kun je Hem toch aanroepen?” Verder: Psalm 22 gaat op een andere toon verder na de uitroep van Godverlatenheid. Bedoelt Jezus soms de hele psalm te citeren? Het is niet helemaal duidelijk welke betekenis het citaat van juist deze woorden nou eigenlijk heeft. Daarom zal ik exegetisch onderzoek moeten verrichten om het antwoord te vinden in een eerste analysemoment:

Het gaat dus om de vraag: welke betekenis heeft de uitroep van Jezus aan het kruis in Psalm 22? Ik ga proberen die vraag te beantwoorden door middel van methodisch exegetisch onderzoek.

1. Allereerst maak ik een structuuranalyse van Psalm 22. Het is uit deze psalm dat Jezus citeert in Marcus 15:34 en om die reden is het van belang de houding van de gelovige tegenover God in deze psalm nader te bezien.
2. Daarna bezie ik welke relatie Jezus heeft tot zijn volgelingen en in hoeverre Hij voor hen een voorbeeld is door middel van een actantenanalyse van Psalm 22.
3. Het vervolg is een eerste bestudering van het lijdensverhaal van Marcus 14:1-16:8. Ik bekijk hoe Marcus het lijden en sterven van Jezus beschrijft en noteer daarbij welke betekenis in die weergave aan Jezus wordt toegekend door middel van een actantenanalyse.
4. De inzichten worden bijeen gebracht zodat de betekenis van Psalm 22 zichtbaar wordt:

- Welke houding (en) van de gelovige spreekt Psalm 22 uit?
- Welke rol speelt Psalm 22:2 in het geheel van de psalm?
- Wat is de betekenis van de uitroep van Godverlatenheid?
- Wat is de betekenis van Jezus' lijden en sterven?

De uitroep van Jezus in Mar. 15:34 maakt onderdeel uit van het geheel van het lijdensverhaal in Marcus. Ik lees vers 14:1-16:8, en probeer antwoord te geven op de volgende vragen:

Wie zijn de personages en hoe zien de verschillende onderlinge relaties er uit?

Wat zijn hun daden?

Wat zijn hun woorden?

Wie doet wat in welk vers?

Hoe is de houding van Jezus in dit stuk te typeren?

Hoe is de uitspraak in 15:34 in overeenstemming te brengen met deze houding?

Wie is deze Jezus?

Wat betekent hij voor zijn volgelingen?

Wat zijn de belangrijkste uitspraken van Jezus zelf met betrekking tot Zijn identiteit?

Wat zijn de belangrijkste uitspraken van anderen met betrekking tot Zijn identiteit?

Na dit onderzoek ga ik terug naar het beginpunt Mar. 15:34 en de betekenis van dat vers binnen Marcus. Daarbij is de vraagstelling: Wat is de betekenis van de door Jezus geciteerde woorden van Psalm 22 binnen het lijdensverhaal zoals beschreven in Mar. 14:1-16:8 en binnen hun oorspronkelijke context in Psalm 22?

De volgende vragen zijn daarbij aan de orde:

Hoe functioneert Mar. 15:34 binnen het lijdensverhaal van Marcus?

Wat zegt dit lijdensverhaal van Marcus over de identiteit van Jezus?

Hoe gebruikt de evangelist de woorden uit psalm 22?

Met andere woorden: welke typering van Jezus geeft de evangelist door Hem juist deze woorden te laten citeren? (het stellen en beantwoorden van deze vraag staat los van de kwestie of de woorden al dan niet door Jezus zijn uitgesproken).

Analyse psalm 22

inleiding

De verhaalfiguur in Psalm 22 weet waarschijnlijk van zonde en schuld; JHWH valt niets te verwijten omdat hij voor de oorzaak van rampspoed bij zichzelf te rade moet gaan. Maar in hetgeen hem en zijn volksgenoten treft, ervaart de psalmist zoveel dat hij niet kan rijmen met de God zoals hij die heeft leren kennen. Dat blijkt onder andere uit het pleiten voor een reddend ingrijpen van JHWH. Het onheil dat hem overkomt gaat een rechtvaardige straf voor zijn zonde ver te boven. Ja, de straf zelf roept veel vraagtekens op. Immers, JHWH is toch een vergevingsgezinde God, die genade voor recht laat gelden, maar nu heeft Hij niet vergeven. De mens die Hij zich verkozen heeft, werpt Hij als vuilnis weg, en Hij die er toch blijk van heeft gegeven te luisteren naar mensen in nood, houdt Zich nu doof. De verhaalfiguur lijkt zich bewust te zijn van de grote spanning die zijn ellende in JHWH teweeg moet brengen. Hij heeft zelfs besef van de pijn Gods, vanwege het feit dat Hij zichzelf geweld moet aandoen door het verwerpen van mensen die Hij zelf heeft verkozen.

In het besef van deze spanning en pijn beroept hij zich op God, maar ook verzet hij zich tegen God. Gezien de grote materiële en vooral fysieke en geestelijke ontreddeering zijn echt verklarende antwoorden nauwelijks te verwachten. De aanzet tot beantwoording wordt in de psalm dan ook ver overtroffen door vele uitroepen van ontreddeering. Al die vragen vinden hun samenvatting in Psalm 22:2, een wanhopige slotvraag. Er is geen goddelijke redelijkheid te vinden voor alle ellende die hem overkomt. Tot zover de inleiding op de psalm. Nu ga ik verder met de werkelijke analyse van Psalm 22 door elk vers afzonderlijk te bespreken.

Vers voor vers analyse

Laat ik beginnen bij het opschrift 'Voor de koorleider', in het Hebreeuws 'Aijeleth hasschachar' In veel vertalingen heeft men de tekst in het Hebreeuws laten staan, misschien omdat de vertalers er niet zo goed raad mee weten of uit respect voor de Heilige Schrift. Het kan ook zijn dat het als een naschrift wordt gezien bij de vorige psalm. Psalm 21 en 22 zijn allebei psalmen van David, dat maakt verder geen verschil. Er staat 'voor de koorleider' wat kan betekenen dat het een muzikale uitvoering zou kunnen zijn voor publiek, maar het zou ook bestemd kunnen zijn voor persoonlijk gebruik. De tekst 'Aijeleth hasschachar' veronderstelt dat daarmee een verwijzing wordt gegeven naar een ouder muziekstuk: Psalm 22 zou dan gezongen moeten worden op de wijs van dit muziekstuk.

De vertaling luidt: 'De Hinde van de dageraad', het gaat dus over een vrouwelijk hert.

In Psalm 22 wordt in eerste instantie gesproken over duisternis, maar dat is alleen in de eerste helft. De tweede helft sluit wel degelijk aan bij de woorden 'Hinde van de dageraad', het aanbreken van een nieuwe dag. Bij 'dageraad' denk ik aan middernacht tot aan zonsopgang, duisternis die aan het licht vooraf gaat. Dat is precies waar Psalm 22 over gaat: de duisternis die vooraf gaat aan het licht. Hier uit kan ik concluderen dat het opschrift boven Psalm 22 hoort te staan. De eerste lichtstralen van de morgenstond worden wellicht geassocieerd met de schoonheid van een hinde, de Hinde van de dageraad. In psalm 42 wordt ook gesproken over een hert en op meerdere plaatsen in de bijbel is het terug te vinden, zoals in Hooglied 2 vers 17 en Hooglied 8 vers 14, waar het beeld is van de Messias. De Messias is die Hinde die aan de jacht is ontkomen, de uitbeelding van de bruidegom in Hooglied.

God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?” Het verhaal van Jezus in het Nieuwe Testament vermeldt een deel van de geschiedenis uit het Oude Testament. Zo leert de lezer wie Hij is, zodat wij Hem herkennen, zodat wij kunnen zien dat Hij de beloofde Messias is uit het Oude Testament. Of zoals Johannes het verwoordt in 20:31: “Opdat wij in Hem zouden geloven en omdat wij gelovende het leven zouden hebben in Zijn Naam”.

Misschien heeft Jezus aan het kruis wel meer gesproken dan dat ene citaat in Marcus 15:34, misschien werd niet alleen vers 2 uit de psalm aangehaald maar ook de rest van de psalm.

Heeft Jezus Psalm 22 goed gekend en deze ter plekke ten gehore gebracht aan het kruis?

Het ligt voor de hand te denken dat Jezus in die jaren die vooraf gingen aan Zijn kruisiging vaak aan deze psalm heeft gedacht. De cultuur was een uit-het-hoofd cultuur; Jezus was bovendien een Rabbi. Het is in ieder geval de bedoeling van Marcus om het Oude Testament er op na te slaan waar over diezelfde omstandigheden waarin Jezus verkeerde nog meer wordt gezegd.

Tegelijkertijd lijkt het citaat uit Marcus 15:34 een verwijzing naar het gehele schriftgedeelte van Psalm 22. De lezer kan het alleen maar aannemen en beseffen dat wij door de bijbel Jezus van Nazareth kennen Die tegelijkertijd God is en zich in menselijke gedaante heeft geopenbaard.

Hij is door God verwekt, een gedachte die in de periode waarin Jezus leefde heel gebruikelijk was. Iemand die van Adam afstamt, is Adam en iemand die van David afstamt heet gewoon David, enzovoorts.

Iemand die van Israël afstamt, Jacob dus, wordt aangeduid als Israël. Hij is het ook, alleen 'in de volgende generatie' wordt dan gezegd. De goddelijkheid van Jezus wordt op dezelfde manier duidelijk gemaakt. Hij is uit God geboren en daarom is Hij God; zo kan het bestaan dat Hij God is op aarde; God woont tussen de mensen; God is met ons en toch in de hemel.

Vanaf de schoot van de moeder heeft Jezus moeten leren wie God is, een proces vergelijkbaar met dat bij de profeten in het Oude Testament. Het is ook de weg van alle gelovigen; een weg in besef van het Woord van God. Jezus moest nog met wijsheid gevuld worden; Hij heeft zichzelf geledigd, Zijn wijsheid afgelegd. Zo wordt ieder mens op aarde geboren: blanco, zoals Jezus werd geboren op aarde. Net als Jezus kan de gelovige zich wenden tot God, dan zal God van zich laten horen. Hier over gaat Psalm 22 zoals het vervolg van deze analyse laat zien.

Vers 2

De eerste actant, de lijdende mens, vraagt waarom God hem heeft verlaten in vers 2, in deze uitroep wordt de pijn van zijn ziel tot uitdrukking gebracht. Deze psalm wordt met Jezus' lijden verbonden, maar ik wil eerst de dichter van de psalm, die tot God spreekt, verstaan. Ik probeer mijn oor te luister te leggen om op te vangen wat er in de ziel van de schrijver is omgegaan.

Vraagt de lijdende dichter naar de reden van het lijden? Verwacht de dichter dat God hem zal antwoorden? Of is het eerder een uiting van ongeduld en vertwijfeling? Een derde mogelijkheid is dat hier een verlangen wordt geuit: een verlangen naar een situatie van bevrijding. Ik geef als lezer een voorkeur aan de laatste interpretatie: hier spreekt een gevoel van ellende uit, een lichamelijke en geestelijke verlatenheid. De psalmdichter voelt zich alleen gelaten en merkt niets van zijn God.

Tegenover het tweevoudige 'mijn God' kan gesteld worden dat het 'zijn God' is. Deze mens heeft kennis van God, deze is geen vreemde voor hem, hij kent Hem als 'zijn God'. Met eigen woorden drukt hij uit in welke verhouding hij tot God staat, hoeveel goeds hij van Hem heeft mogen ervaren. Maar nu ziet hij daar niets meer van en vraagt hij zich af waar God is gebleven. Waar is Zijn ontferming en trouw tijdens momenten van gebed zoals hij dat vaak ervaren heeft?

Gods' bescherming lijkt verdwenen en de hemel lijkt ver weg. De lijdende ziel is zoekende in de duisternis rondom hem en vreest dat God er niet meer zal zijn. Deze lijdende spreekt namens vele gelovigen die dezelfde strijd in meerdere of mindere mate hebben ervaren. Gods' wegen stellen het geloof op de proef en de mens moet deze beproeving doorstaan. De mens houdt vol en blijft dag en nacht bidden.

en luistert niet naar de lijdende persoon. God hoort hem niet en lijkt afkerig te zijn van bevrijding. De woorden 'ver van mijn hulp' en 'ver van mijn jammerklachten' vormen een parallelle, God houdt zich ver van zijn geschrei, van de woorden van zijn roepen. In de herhaling van 'mijn God', in de tweede helft van vers 2, wordt nog eens uitgedrukt wat voor diep leed er in ligt besloten, wat voor angst er in is uitgedrukt. Hier wordt uit het diepste van de ziel om God geroepen.

Vers 3

Vers 3 laat zien dat de lijdende mens nog steeds op zoek is naar zijn God. Duidelijk wordt hier dat God zijn smeken niet hoort, want aan zijn lijden wordt geen einde gemaakt, een antwoord blijft uit. De nachten volgen op de dagen maar de duisternis blijft. In de nacht bidt hij en overdag is hij roepende tot God maar alles blijft zoals het is. Met vers 3 is het eerst hartstochtelijk smeken tot een einde gekomen. Ik weet nu als lezer wat er omgaat in zijn ziel. Vers 3 is een bi-colon met parallelisme, de tegenstelling tussen dag en nacht laat een overeenkomst zien: het lijden is dag en nacht aanwezig.¹

vers 4

In vers 4 is de dichter hardop aan het overdenken waarom God zich zo gedraagt, hij had namelijk anders verwacht: hij had iets anders moeten ondervinden omdat God in het heilig Koninkrijk troont, Hij is Israëls hoop! Hier spreekt vertrouwen uit.

Vers 5

In de bi-colon van vers 5 schrijft de psalmist dat God heeft getoond wat Hij voor de vaders is geweest en wat Hij voor hen heeft gedaan. Geschreven in de tweede persoon meervoud laat de psalmist zien dat het niet om hem gaat als individu maar dat het gaat om de grote gemeente, het volk van Israël. De actantenanalyse maakt de verhouding zichtbaar tussen God en de vaders.

Vers 6

Vers 6 gaat verder met deze boodschap en is ook weer geschreven in de tweede persoon meervoud. De vaders hebben op God gerekend, en hun vertrouwen is niet beschaamd.

Vers 7

In vers 7 laat de schrijver zien hoe enorm groot de vernedering is waarin hij als lijdende verkeert. Hij voelt zich geen mens meer maar klein als een worm. Klein door verachting, bespot door het volk. De scherpe tegenstelling tussen mens en worm benadrukt de minderwaardige toestand waarin hij verkeert.

Vers 8

Vers 8 introduceert de vijand hetgeen een vervolg krijgt in vers 9. De ik, klein als een worm staat tegenover de mensen, het volk, allen die hem zien.

vers 9

In vers 9 spreken de spotters zich uit over het vertrouwen van de psalmist in God. "Laat dan zien dat je deze mens kunt redden als je hem lief hebt" lijkt er gezegd te worden tegen God. Opvallend is dat de verzen 2-9 tot de tweede persoon zijn gericht. De lijdende psalmdichter richt zich rechtstreeks tot God, al hoort deze hem niet. Daarom kun je niet spreken van een klacht tegen God, het is eerder een pleiten voor God. Het is alsof de schrijver God vraagt om zich anders te gedragen, ten einde Hem af te houden van Zijn onbegrijpelijke gedrag.

God heeft zichzelf anders doen kennen, daarom worden er andere dingen van Hem verwacht.

1 Zie: J. Becker-Ebel, 'Psalm 22, rettungs-und loblied eines "Gottverlassenen"'. Nürnberg 1989, Blz 20.

Dit geldt allereerst voor wat God bekend gemaakt heeft in Zijn verhouding tot de vaders. In vers 4 is dit duidelijk zichtbaar gemaakt, en ook in vers 6 wordt duidelijk dat God de onvergetelijke is die ver verheven is boven het aardse, Hij is de Allerhoogste. Het gaat dus niet om een God die het goede wil en strijd tegen het kwaad: God is veel groter dan dat. Lofliederen als deze vallen Hem ten deel, zo wordt Zijn nabijheid zichtbaar en openbaar gemaakt. Op de lofzang aan Hem troont God en openbaart Hij Zijn tegenwoordigheid. Er lijkt sprake te zijn van wederkerigheid tussen het bestaan van God en het loflied van de dichter. Deze God is niet aards en trekt zich terug van degenen die Hem zoeken, degenen die lijden op aarde. Hij laat zich roepen maar geeft geen gehoor. Hoe anders was het toen de vaders van Israël hem riepen, zij werden bevrijd. Dit is de gedachte aan wat God voor de vaders Israëls is geweest.

In de verzen 2-9 wordt duidelijk dat het volk, met wie God een verbond sloot en waaraan Hij Zijn liefde openbaarde, voor de individuele mens de verbinding is tussen God en mens. Het gaat om de wetenschap dat elke gelovige deel uitmaakt van dat ene lichaam van Christus, het Hoofd van de kerk, in Wie alles tot één is gebracht. Hiermee treedt ook de Israëliet op de voorgrond uit het Oude Testament die op grond van zijn smeken tot God in verhouding staat tot zijn volk.

De individuele mens is mede-erfgenaam van de voorrechten die door God aan de vaders geschonken zijn. Deze voorvaders hebben op Hem vertrouwd en zijn door Hem verlost. Daarom vertrouwt de lijdende op God, hij schreeuwt en roept tot Hem, dag en nacht maar vindt geen gehoor. Of zou God wegblijven omdat zijn toestand nog niet zo vreselijk is en zou de lijdende persoon dit weten? De woorden “ik ben een worm” kan ik als lezer opvatten als voorbeeld om de grote kloof tussen God en mens zichtbaar te maken of als een weeklagen om de diepte van de ellende aan te geven. De eerste interpretatie heeft niet mijn voorkeur omdat ik niet denk dat de mens in verhouding tot God staat als een worm die door het stof kruipt voor God. Hier gaat het veel meer om een toestand van totale verlaging. Er wordt ook nadrukkelijk achteraan gezegd: “en geen mens” waarmee de dichter de mens, fier rechtop, en de worm, kruipend in het stof, tegenover elkaar wil zetten als tegenstelling. De lijdende is in een toestand van onwaardigheid terecht gekomen die vergelijkbaar is met die van de kleine onbetekenende worm. Daarmee zegt hij dat hij als het ware misvormd is, hij wordt veracht en is geen mens meer. Hij is een voetveeg voor anderen en wekt zelfs geen medelijden meer op bij anderen, daarvoor is hij te diep gezonken. Een mens in wie niets meer aan waardigheid valt te ontdekken, hem valt slechts spot ten deel. Als lezer ken ik de omstandigheden niet waarin de schrijver verkeert. Duidelijk is wel dat hij zich in een toestand van grote verlatenheid, zwaar geestelijk lijden en enorm fysiek lijden bevindt. In vers 9 krijgt de psalm een andere wending, de spotters komen aan het woord. Zij gaan dwars door zijn ziel en roepen: “Hij heeft op God vertrouwd. Laat Die hem nu helpen. En hem verlossen, indien Hij hem lief heeft”.

De woorden zijn hier spottend bedoeld, en grijpen terug op de veronderstelde of werkelijke toestand van de lijdende. Zij geven misschien ook aan dat ze spotten met alle levens van lijdende personen. Hebben deze spottende personen dan niet ingezien dat de lijdende steunt op God, dat zijn vertrouwen ligt in handen van God? De lijdende heeft zich overgegeven aan God en hoopt op zijn verlossing. De spotters werpen hem dit voor de voeten en tasten zijn vertrouwen aan op God. Het is alsof ze willen zeggen: Deze gelovige man meent zich te mogen beroepen op God, hij verwacht zeker dat hij onderwerp is van Gods liefde. Laat God hem dan maar verlossen en redden, zeggen zij met spot. Het ergste is dat deze spot recht uit hun hart komt, hetgeen betekent dat zij hun ongeloof vertolken.²

Maar met hoeveel volharding heeft deze lijdende mens niet geroepen tot God?

Nu wordt hem door de spotters gevraagd waar die God van hem dan wel niet is. Ze lachen hem uit om datgene wat hem het meest raakt. De woorden “mijn God” krijgen met deze kennis nog meer zeggingskracht als laatste houvast voor zijn gepijnigde ziel.

Het is een houvast om niet verloren te laten gaan, dat wat God hem van geboorte heeft aangereikt.

2 Zie: J. Becker-Ebel, *Psalm 22, 'Rettungs und loblied eines "Gottverlassenen"*. Nürnberg 1989, Blz 58-60.

Vers 10 en 11

In vers 10 laat de psalmist weten dat hij bij God is gebracht vanaf zijn geboorte en nog een keer wordt geroepen om hulp. De ik-persoon staat weer tegenover Gij, mijn God. In elke strofe zijn er twee rollen, niet meer dan dat: ik en God, God en Israël, ik en de anderen, ik en God.

In deze verzen wordt de afhankelijkheid van de mens ten opzichte van God duidelijk. Hij heeft zijn leven aan Hem te danken, maar ook de zorg die hem ten deel viel. Het drukt de veiligheid uit die God hem biedt. Deze verzen laten een grote tegenstelling zien tussen veiligheid enerzijds en hulpeloosheid anderzijds. Ook hierbij komt de herinnering aan Israël terug, de dichter voelt zich een geboren Israëliet. Wat waar is voor het volk van Israël is waar voor hem. Het objectief buiten hem staande is subjectief geworden in zijn innerlijk. Hij heeft het bewust aangenomen en het opnieuw geïnterpreteerd. Hij maakt deel uit van een christengemeenschap die een verbond heeft gesloten met Christus. Daarin ligt de betekenis voor de werkelijkheid van het heden: de christen van nu volgt Hem en dat houdt meer in dan 'geboren zijn' in een gemeenschap van christenen.

In de woorden “Ja, Gij zijt het, die mij uit de schoot hebt genomen” spreekt de psalmist zijn liefde uit voor het Israëlitische volk waar hij ook toe behoort, het volk Gods. Hij heeft geleerd de zegen van God te verwachten en zich te laten leiden door Hem, hiermee is hij opgegroeid. Hij maakt deel uit van de Israëlieten, niet alleen in geboorte, maar ook in geloof. Het objectieve en het subjectieve vallen samen zodat hij kan getuigen van zijn God.³

Vers 12

De psalmist hoeft niets meer te zeggen over zijn vreselijk lijden, ik besef als lezer in welke toestand hij verkeert. Met de moed der wanhoop gaat hij in vers 12 verder met de woorden “Blijf dus niet verre van mij, want de nood is nabij, en er is niemand die helpt”, dit zegt hij misschien om te voorkomen dat hij zijn geloof in de steek laat. Het 'waarom' van vers 2 is hier geworden tot een 'doe het toch niet' lijkt het, alsof hij wil benadrukken dat God hem toch niet voor het lijden heeft geschapen. Gelukkig is de mens die zich in dagen van lijden kan beroepen op God. Met vers 12 is dan het pleidooi van de psalmist ten aanzien van God ten einde.

Ook na de bede van vers 12 heeft de dichter nog geen rust gevonden, zo blijkt. Hij laat zijn pijn duidelijk merken en probeert het niet uit de weg te gaan. Hij wil geen verzachting voor zijn pijn, hij aanvaardt het op menswaardige wijze. Hij heeft zijn pijn in alle grootsheid en met het volle bewustzijn ervaren en heeft er zich rekenschap van gegeven voor God. Ik voel in deze psalm dan ook weinig verbittering over wat hem is aangedaan, hij verwenst of beschuldigt God niet. Hij maakt God geen verwijten maar stelt zich in zijn lijden voor God.

4

Vers 13

Ik maak uit wat hij hier omschrijft op dat hij in bezit is genomen door machtige vijanden buiten hem. In vers 8 worden ze alleen als getuigen genoemd van zijn lijden, als de spottende mensen die zijn pijn verergeren, nu worden ze voorgesteld als de bewerkers van zijn lijden. Met de woorden “bonkige stieren staan om mijn heen” en “Buffels van Basjan omsingelen mij” is niet te betwijfelen dat het hier om gevaarlijke vijanden gaat die het op hem gemunt hebben. Wie er daadwerkelijk mee bedoeld worden kan de lezer niet ontdekken. Het zijn volgens mij geen scheldwoorden maar ze duiden eerder een karaktertrek aan van krachtige, onweerstaanbare vijanden. Aan hen is niet langer te ontkomen. De buffels van Basjan worden in Micha hoofdstuk 7 vers 14 genoemd als dieren die om hun woestheid bekend staan. In Amos hoofdstuk 4 vers 1 worden ze juist voorgesteld als wellustigen.

3 Zie: J. Becker-Ebel, “*Psalm 22, Rettungs-und loblied eines “Gottverlassenen”*”. Nürnberg 1989, Blz 79-81.

4 Zie: J. Becker-Ebel, “*Psalm 22, Rettungs-und loblied eines “Gottverlassenen”*”. Nürnberg 1989, Blz 86.

ver14

In vers 14 zijn bij het open sperren van de muilen de leeuwen bedoeld die worden voorgesteld als verscheurende vijanden. Terwijl hij zijn omstandigheden beschrijft, lijkt het gebed bij God niet aan te komen. Hij is alleen nog omringd door machtigen die zijn grootste vijanden zijn.

Vers 15

De kern van dit vers ligt in de machteloosheid die gevoeld wordt door de lijdende persoon.

In vers 7 noemde hij zichzelf al een worm, nu wil hij met andere beelden zijn geestelijk en fysiek lijden aangeven.

Hij heeft geen kracht of moed meer, alles is uit hem weggevloeid, tegen niets is hij nog bestand.

“Als water ben ik uitgegoten” en “Al mijn beenderen zijn ontwricht” geeft aan dat de kracht van zijn bestaan verloren is gegaan, hij is zichzelf niet meer. De woorden 'al mijn beenderen' komt terug in vers 17c.

Zijn mentale gesteldheid wordt weergegeven in de woorden “Mijn hart is als was, smelt weg in mijn borst”. In het Oude Testament wordt het woord hart ook voor moed gebruikt. Hij heeft geen moed meer, zijn hart is onvast, voor indrukken vatbaar, te kneden als was.

Het gevolg hiervan is dat het hem aan kracht ontbreekt; hij is overgegeven aan vijanden, hij voelt zich geestelijk dood.

Vers 16

De psalmist gaat verder met: “Mijn keel is droog als een scherf, mijn tong kleeft aan mijn gehemelte vast”. Hij wil als het ware aangeven dat zijn kracht is verdroogd als een potscherf, een droogheid waaraan hij niet meer weet te ontkomen. Daarom kleeft zijn tong aan zijn gehemelte. Een potscherf is ook scherp, het steekt in zijn keel en bemoeilijkt het spreken.

Hij voelt zich neergelegd in het stof des doods en ligt voor zijn gevoel al in zijn graf. Deze uitspraak staat in de tweede persoon enkelvoud en is hiermee rechtstreeks tot God gericht: “En in het stof des doods strekt Gij mij neer”. Dit interpreteer ik als een uitspraak van geloof, hiermee is gezegd dat het om Gods werk gaat. De zwakte en de lijdensweg is ook werk van God. In verband met de woorden “Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?” is het een uitspraak van bijzondere betekenis. Hier gaat het dus om het hem onthouden van Gods hulp. God doet hiermee geen afstand van de wereld. Door God verlaten weet hij toch dat God bij hem is, zelfs in de rampzalige omstandigheden waarin hij verkeert.

Hierin ligt de troost van het geloof, de berusting geeft kracht. Dat wil niet zeggen dat het niet heel moeilijk is om zich deze kracht in het leven te realiseren, het is een enorme strijd.

Opvallend is dat de psalmist het heeft over 'het neergelegd zijn in het stof des doods'. Wat bedoeld hij daarmee? Het lijkt er op dat hij het heeft over het ophouden van bewustzijn, denken en voelen. Dit is een nauwelijks voor te stellen gemoedstoestand maar hij kan als het ergste element van de dood worden beschouwd. Het maakt de dood tot iets wat beangstigt zodat ieder mens ervan huivert, de Israëlieten, maar ook de mens van nu, men huivert van de duisternis waarin de mens zich ver weg voelt van God. De psalmist zit hier middenin, in deze werkelijkheid van de dood.

Vers 17

De woorden 'omsingelen mij' uit 13a komen overeen met vers 17a 'houdt mij omlegerd'. Hier lijkt de psalmdichter op het breekpunt van zijn lijden te zijn en staat hij daar nogmaals bij stil. "Dan komen honden om mij heen, een bende boosdoeners houdt mij omlegerd". Deze woorden staan eigenlijk duidelijk in verband met het voorgaande, 'het nedergelegd zijn in het stof des doods'. Ik denk hierbij aan wilde honden in de gedaante zoals ze in het Oude Testament worden voorgesteld, namelijk gevaarlijke beesten die op zoek zijn naar hun prooi. De hond stond niet hoog aangeschreven in het oude Israël, het was een scheldwoord en aanduiding voor de heidenen. Het woord werd ook gebruikt voor valse leraren of mensen die waren teruggevallen in de wereld. Zelfs in de uiterste ellende van de dood wordt de lijdende nog geconfronteerd met deze wilde beesten. Van alle kanten wordt hij omsingeld door boosdoeners die het op hem gemunt hebben. Ze willen deze wanhopige van de laatste waardigheid beroven die hij mogelijk nog bezit. Hij wordt ook nu niet gespaard zoals in vers 18 nog eens extra nadruk krijgt.⁵

Vers 18

De onbekende vijanden observeren hoe hij in deze ellende is gebracht: het is een met opzet kijken, smalend, ze genieten van zijn meelijwekkende gedrag. En daarmee houdt het niet op, ze beschouwen hem als iemand die dood is, aan zijn lot overgeleverd. Ze gluren naar hem zonder iets te doen, zonder een hand uit te steken. Een diepere vernedering is nauwelijks denkbaar, want hij die ten dode is opgeschreven kan niet meer handelen. De woorden van vers 17c heb ik nog niet besproken, namelijk: "Zij doorboren mijn handen en voeten, al mijn beenderen kan ik tellen". Wordt hiermee bedoeld dat hij aan handen en voeten gekruisigd is en dat zij (in het volgende vers) zijn kleding verloten? Ik kan het ook opvatten als "ik kan mijn beenderen nog tellen". Waarschijnlijk wordt bedoeld dat de lijdende persoon zichzelf hier beschrijft als uitgemergeld en naakt, als een levende dode die overgeleverd is aan de vijandige beesten.

Vers 19

"Verdelen mijn klederen onder elkander, en loten om mijn gewaad"

Hij die ten dode is opgeschreven kan geen aanspraak meer maken op zijn bezittingen, hij wordt behandeld alsof hij al niet meer bestaat, alsof hij geen levende meer is.

De persoon bevindt zich in een situatie van het hoogst mogelijke lijden, onder deze omstandigheden ervaart hij de aanwezigheid van God. Hij heeft al deze dingen doorstaan, niets is Hem gespaard gebleven.

Vers 20

In deze nood klinkt een bede om hulp en verlossing: "O Heer, blijf toch niet in de verte; mijn sterkte snel mij te hulp". De woorden 'mijn sterkte' geven een beeld van alle kracht, de kracht van God. De lijdende mens verwacht sterkte van Hem, vandaar dat hij zijn gebed met aandrang herhaalt. De psalmist kan geen rust vinden in zijn verlaten worden door God, daarom doet hij een beroep op God. Hij blijft bidden en hoopt dat de hulp van God snel dichterbij komt. Het geloof houdt stand.

Vers 21

Hier tref ik als lezer de vermelding van het zwaard waarbij ik veronderstel dat het hier gaat om een mannelijk persoon die zich in handen van vijanden bevindt. Ook lees ik verderop het woord 'honden'. "Het enige dat mij nog rest tegen de honden" waarmee de schrijver een beeldspraak gebruikt voor zijn vijanden, die ook zichtbaar wordt in de eerdere beschrijving van leeuwen en buffels. 'Het enige dat mij nog rest' drukt verlatenheid van de ziel uit: als enige wordt hem elke hulp van God ontnomen. Het zwaard is een dierbaar redmiddel, een onmisbaar object, wanneer hij ten prooi dreigt te vallen aan de honden. Een andere opvatting kan zijn dat Gods hulp het enige redmiddel is tegen het zwaard van de vijand. Het zwaard klieft, snijdt of voert recht uit in het Oude

5 Zie: J. Becker-Ebel, *Psalm 22, Rettungs- und loblied eines "Gottverlassenen"*. Nürnberg 1989, Blz 91-108.

Vers 22

In vers 22 komt de beeldspraak terug in de uitdrukkingen 'leeuwen' en 'buffels' om zijn vijanden te omschrijven. “Red mij uit de muil van den leeuw, mij arme, van de hoornen der buffels”.

Weer wordt gesmeekt om redding uit de klauwen van zijn machtige vijand, de leeuwen die hem dreigen te verscheuren en de buffels die priemen met hun hoornen.

Vers 23

In dit vers wordt een wending zichtbaar: in plaats van angst is er hoop. De overgang wordt gevormd door het slot van vers 22 waar alles in de tegenwoordige tijd wordt uitgedrukt.

In vers 23 staat dan ineens een zin in de toekomstige tijd: “Dan zal ik Uw naam aan mijn broeders verkonden, in de kring der gemeente U prijzen”. Zijn gebed lijkt verhoord, het wonder van het onverwachte, door angst afgesmeekt, door gebeden van wanhoop temidden van dreigementen. Maar de verhaalfiguur is kalm en krachtig opgestaan in de veronderstelling dat zijn gebed is verhoord.⁶

Hij heeft de Vader ontmoet die hem het licht heeft laten zien en hem zekerheid heeft gegeven over ontvangst in de hemel.

God heeft hem gehoord op het allerlaatste moment van ellende, toen de hemel boven hem zich leek te sluiten en alles donker werd. Op het moment dat hij ten prooi dreigt te vallen aan de hoornen der buffels die hem willen vermorzelen en dat hij denkt aan zijn einde te komen, is daar God die hem te hulp komt. Op het moment dat hij niets anders meer verwacht dan de dood en in grote nood verkeert ziet hij het licht van God schijnen. Hij heeft de verzekering dat hij is gehoord. De psalmist beschrijft dit als een profetisch woord dat hij probeert te verduidelijken door te verwijzen naar het Oude Testament waar dat veel wordt aangetroffen.

Een andere interpretatie kan zijn dat hier de verleden tijd wordt gebruikt. De schrijver schrijft een profetisch woord over het verleden. Het lijkt of heel de psalm pas na de volledige gebeurtenis op papier is gezet.

Vers 1-22 lijkt dan niet over een directe toestand van lijden te gaan maar lijkt eerder achteraf beschreven te zijn. Ergens ook wel logisch, aangezien een directe toestand van lijden vaak niet geschikt is om te schrijven. De psalm laat zien dat het lijden is overwonnen door het geloof in de aanwezigheid van God. De psalmist voelt zich gered van de hoornen der buffels omdat zijn gebed is verhoord. Om die reden volgt in vers 23-32 een loflied waar de rest van de psalm aan gewijd is.

In vers 23 legt de schrijver van de psalm duidelijk de nadruk op het feit dat God hem heeft verlost. De Naam is de openbaring van het wezen van God dat hij heeft mogen ervaren, zodat hij kennis heeft gekregen van God. Meer dan ooit heeft hij begrepen wie Hij is en daarvan zal hij getuigen aan zijn broeders. Door de kracht van de eigen ervaring weet hij wat het wil zeggen om hulp te krijgen van Zijn hand. Zijn redding wordt dienstbaar gemaakt aan de verkondiging en verheerlijking van Zijn Naam. De psalmist wil vertellen wat God voor de mensen kan betekenen en dat doet hij door middel van een loflied.

De dichter richt zich tot zijn broeders om aan hen mee te delen wat God voor hem heeft betekend. De broeders zijn volksgenoten, leden van het Israëlitische volk die hij in de tweede helft van vers 23 'gemeente' noemt. “In de kring der gemeente U prijzen”, waarmee hij zeggen wil dat hier het volk bedoeld is, een godsdienstig volk dat samenkomt in Jeruzalem om God te gedenken.

⁶ Zie: J. Becker -Ebel, *Psalm 22, rettungs-und loblied eines 'Gottverlassenen'*. Nürnberg 1989, blz 166.

Vers 24

In dit vers beschrijft hij het volk als 'godvrezenden', als 'heel Jakobs geslacht'. Godvrezenden die gelijk worden gesteld aan 'heel Jakobs geslacht', hoewel er natuurlijk ook leden van het volk zijn die God wel hebben aangenomen. De psalmist gaat uit van het verbond tussen God en mens, waarmee gezegd wil worden dat die twee tot elkaar behoren. Alleen degenen die tot God bidden behoren tot het volk van Israël. De schrijver van de psalm voelt zich duidelijk ook tot dit volk behoren, hij staat niet op zichzelf maar maakt deel uit van een groter geheel. Een betrokken gemeenschap die weet heeft van Gods aanwezigheid. Daarom moet de dichter zijn dank uitspreken temidden van het volk, daar vertellen wat God voor hem heeft betekend. Dit in het belang van de gemeente, temidden van de gemeenschap begint hij het loflied.⁷

Vers 25

In vers 25 neemt het loflied, een lied om de Heer te prijzen temidden van de gemeente, in omvang toe. Het begint eigenlijk al in de tweede helft van vers 24: “Brengt Hem ere en siddert voor Hem, alle kinderen van Israël”. In vers 25 vervolgt hij: “Want nimmer heeft Hij versmaad of veracht, de ellende van den verdrukte”. Geen beter lof dan door voorbeelden van anderen te noemen lijkt de dichter hier te zeggen. Het volk wordt zo Zijn bijzondere nabijheid gewaar, het lied is uitdrukking van de liefde voor God in hun hart. Het rust op de ervaring die hij had met Hem, daarom wil hij ontzag hebben voor de Heer. Zijn twijfel is weg want God heeft zich getoond als de onvergetelijke, de Heilige. Zijn handelen moet geprezen worden omdat Hij zijn liefde heeft betuigd aan de mensen. Dit wordt ook duidelijk in de tweede helft van vers 25 waarin gezegd wordt dat God zich voor niemand heeft verborgen. Hij heeft gehoord wanneer de mens Hem riep.

Ook hier spreekt ervaring uit: de psalmist heeft het zelf meegemaakt.

Hij zelf is de lijdende persoon geweest die niet in de steek is gelaten door God. De psalmdichter spreekt in de derde persoon waardoor het in een groter verband wordt opgenomen.

Dit geeft de eigenaardigheid van het geloof weer, het is een objectieve weergave die een zekerheid uitspreekt voor ieder mens. De hele gemeente kan uit ervaring spreken, vandaar de woorden:

“Zijn aanschijn heeft Hij voor hem niet verborgen, maar hem verhoord als hij Hem riep”.

Zijn manier van doen wordt zichtbaar gemaakt op een manier die overeen komt met het Israëlitische geloof, namelijk omdat hier gesproken wordt over de verdrukten in hun ellende zoals beschreven in het Oude Testament. In het Oude Testament worden de onderdrukten meerdere keren genoemd als object van Gods liefde. Aan de ene kant is er de rechtvaardigheid Gods, aan de andere kant is er verbondenheid met de grootheid van God die er voor heeft gezorgd dat de mens kan bestaan op deze aarde. Wat zwak en klein is, wordt door Hem aangenomen en weet zich geborgen bij de Hem. Dit is belangrijke kennis voor de Israëlieten, want ze beheerst de hele godsdienst van Israël.

In Psalm 22 gaat het over het lijden, het is een psalm die bedoeld is om te laten zien hoe klein de mens kan worden, vooral wanneer hij het heeft over 'ik ben een worm en geen mens'.

Deze persoon is beroofd van alles waarop een mens zich kan beroepen, niets meer heeft hij in zijn bezit en hij is neergelegd in het stof des doods. Hiermee is niet gezegd dat God Hem verworpen heeft. Integendeel, Hij is Hem genadig en zal Hem nooit verstoten. Mensen hebben Hem als voetveeg gebruikt, ze hebben Hem vernederd en bespot, Hem op een onwaardige manier behandeld. Maar God zag al die tijd op Hem neer, Hij heeft zich niet voor Hem verborgen.

Vers 26

Ook in vers 26 wordt God rechtstreeks aangesproken: “Dit zal mijn danklied voor U zijn in de grote gemeente! Dan zal ik ook mijn belofte vervullen aan hen, die Hem vrezen”. Hiermee zegt de psalmist dat hij de naam van God groot wil maken, God heeft hem de woorden gegeven.

Deze ervaring moet gedeeld worden met de gemeente, hij ziet hiermee af van zijn individuele

7 Zie: J. Becker-Ebel, *Psalm 22, Rettungs- und loblied eines 'Gottverlassenen'*. Nürnberg 1989, Blz 168.

boodschap. Hij was neergelegd in het stof maar God heeft hem doen opstaan, Hij is de reden van zijn lofzang. Dit alles moet gezegd worden in aanwezigheid van de godvrezenden.

13

Vers 27

“De armen zullen eten en worden verzadigd”. Deze zin lijkt los te staan van het vorige vers: het is eerder een soort besluit van de dichter waartoe hij gekomen is door zijn ervaringen met God. Hij is in God blijven geloven, ook toen Hij ver weg was van hem. In duisternis gehuld en met nergens ook maar een spoor van God, heeft hij zich niet losgemaakt van zijn geloof. Nu is hij gered en staat hij temidden van de gemeente om die boodschap te verkondigen. Met 'eten en verzadigd worden' is dan ook bedoeld datgene wat er in het Oude Testament mee wordt aangegeven, namelijk het volop krijgen van alles wat de mens nodig heeft. Dit geldt met name voor de lijdende mensen die het kunnen gebruiken. Zij zullen alles krijgen wat ze nodig hebben: ze waren gehuld in groot lijden maar bleven geloven in God. Zij die Hem zochten zullen Hem loven; met die lof zien ze om naar elkaar. Eerst kenden ze elkaar als onderdrukten, nu kennen ze elkaar als gelukkige mensen vol vreugde. Zij geven uiting aan dat geluksgevoel. De slotwoorden van vers 27 luiden dan ook: “Die JHWH zoeken, zullen Hem loven, en hun hart zal eeuwig worden verkwikt”. De vreugdevolle mensen groeten elkaar opgewekt en dat is goed voor ieder mens. De woorden 'en hun hart zal eeuwig worden verkwikt' zeggen dat de weg voor hen open ligt. De mensen zien het einde niet en proberen zich dat ook niet voor te stellen. Het ogenblik van het leven, de geluuksmomenten maakt het tot een eeuwig durend moment. De eeuwigheid ligt voor deze mensen in het heden, de dood is overwonnen. Hier ligt de basis van het geloof. Met deze boodschap zou de psalm kunnen eindigen maar er is meer te vertellen. De kennis die de psalmist heeft opgedaan in zijn ervaring met God wil hij verspreiden, verkondigen aan het volk. Dat is de reden waarom er nog een vervolg is met vers 28.

Vers 28

“Alle grenzen der aarden zullen het gedenken, en zich tot JHWH bekeren; alle stammen der heidenen Hem aanbidden”. De gedachte van deze woorden is om de verlossing, komende van God, ten aanzien van de lijdende te verkondigen. Zijn Naam moet verheerlijkt worden van geslacht tot geslacht. De verlossing kan dan deel uit gaan maken van ieder mens, de dichter heeft een belangrijke reden om zijn boodschap verder door te geven. Vers 28 gaat over het gedenken, het zich herinneren van een grootse gebeurtenis die heeft plaatsgevonden, zo krijgt de mens bekendheid met God. Van het volk wordt verwacht dat ze weten van God, ondanks alle invloeden van de heidenen, blijven zij volharden in hun godsgeloof. Bij het horen van de boodschap weten zij weer wie Hij is. De ervaring van de grootsheid Gods, gekregen door de ervaring met de vijand, brengt het volk tot verheerlijking van God.

Vers 29

“Want JHWH komt het koningschap toe, Hij is de heerser der volken”. Het eerste deel van de zin legt de nadruk op het koningschap van JHWH, het tweede deel is voor meerdere verklaringen vatbaar. Er kan mee bedoeld zijn dat God te allen tijde heerst over de volken zonder dat het volk daar weet van heeft. Hier kan evenwel ook bedoeld zijn dat God op dit moment geen daadwerkelijke macht heeft maar dat Hij uiteindelijk de enige is die recht heeft op macht. De volkeren moeten Hem leren gehoorzamen, zij moeten Hem als Koning erkennen, God brengt hen daar toe. JHWH staat in verhouding tot heel de aarde, het kan niet zo zijn dat Hij niet gekend wordt door de volkeren.⁸

8 Zie: J. Becker-Ebel, *Psalm 22, Rettungs-und loblied eines 'Gottverlassenen'*. Nürnberg 1989, Blz 2233-238.

Vers 30

In vers 30 wordt benadrukt dat ook op aarde, in de wereld, de aanbidding en verheerlijking van Hem plaats kan vinden. In dit vers worden de levenskrachtige mens en de lijdende mens met elkaar verbonden. “Hem alleen moeten huldigen alle machten der aarde!

Dan buigen zich ook voor Hem neer, die in het stof zijn gezonken, en geen leven meer hebben”.

Bij de personen die geen leven meer hebben, stel ik mij de stervenden voor die in sterke tegenstelling staan tot degenen die in de bloei van hun leven zijn. Beiden zullen God eren en beide groepen behoren toe aan de Heer. In leven en bijna dood wordt God eer gebracht. In vers 30 wordt gesproken over mensen die stervende zijn, zij die in het stof zijn gezonken. Juist in dat stadium wordt JHWH geëerd in het Oude Testament.

Vers 31

Maar zegt de dichter dan dat er een einde zal komen aan de verheerlijking van God bij aanvang van de dood? Nee, de psalmist zegt dat de stervende die zijn ziel niet in leven kan houden, de dienst van JHWH als erfenis door moet geven aan zijn kinderen en kleinkinderen. De verheerlijking van JHWH zal zo blijven bestaan, het zaad van geslacht tot geslacht zal Hem blijven herdenken.

“Dan zal ook mijn zaad Hem dienen, en van den Heer gaan vertellen aan het volgend geslacht”.

Voor het eerst wordt in de psalm het woord 'Heer' gebruikt, hier is sprake van een samenvatting van datgene wat in vers 29 al beschreven wordt, namelijk het feit dat het koningschap God toebehoort; Hij heerst over de volkeren.

De Heer is goed; daarom ligt ook de toekomst in Zijn hand; het zaad behoort alleen Hem toe.

Alle mensen, dus ook de geslachten die in de toekomst zullen volgen, behoren tot de Heer.

Dit duurt tot in de eeuwigheid voort; de geslachten volgen elkaar op en ze behoren allen tot God.

Daarom is het zo belangrijk dat de verkondiging van God door gaat.

Vers 32

“Zijn goedheid verhalen aan het volk, dat nog geboren moet worden: dat het JHWH was, die het volbracht”! Met 'zijn goedheid' bedoelt de psalmist waarschijnlijk dat God zich houdt aan dat wat Hij gezegd heeft in het Verbond, dat tot uitdrukking komt in het Oude Testament.

Hij heeft de mens beloofd in woord en daad. Zijn gerechtigheid bestaat eruit dat Hij zich niets aantrekt van vijanden en zonden van het volk. Hij blijft zijn woorden en daden trouw.

Gerechtigheid en waarheid komen hier samen, hier is geen sprake van het recht om genade te krijgen door verdiensten van menselijke kant, maar om deze te ontvangen door het zuivere oordeel. Het gaat om het trouw blijven onder alle omstandigheden.

God heeft dit kenbaar gemaakt aan de mensen en zij vertellen het verder, van geslacht tot geslacht.

Zij kunnen rekenen op God; Hij komt zijn belofte na en de mens hoeft Zijn hulp niet te missen.

Het lijkt alsof Hij zijn hulp onthoudt aan de lijdende mens, maar de ervaring van de psalmdichter leert ons dat God hem trouw is gebleven: dat is wat hij persoonlijk heeft gewonnen. Ook in dit laatste vers wordt de blik op de toekomst gericht, naar het volk dat nog geboren moet worden; ook aan hen wordt de gerechtigheid van God doorgegeven. God heeft zijn gerechtigheid bewezen en uitgevoerd.

Samenvatting analyse psalm 22

“Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?”. De uitroep van Psalm 22:2 gaat over de diepste nood van een mens die leeft met God. Het gaat over ziekte, verlies, vijandschap, en eenzaamheid die de schrijver doen beseffen dat God er niet is wanneer hij hem nodig heeft. God laat hem in de steek en omdat God de reden is van zijn bestaan is zijn leven niets meer waard. Omdat in de psalm veel verschillende beeldspraak wordt gebruikt is het moeilijk te onderscheiden welke nood de dichter concreet ervaart. Wel is duidelijk dat hij door iedereen bespot wordt en dat de dood hem boven het hoofd hangt. Hij gebruikt beelden van verscheurende dieren die hem omringen, vijanden die het op zijn leven hebben gemunt. Al voor zijn dood verdelen ze alvast de buit. De psalmdichter put uit een aaneenschakeling van beelden die samen de diepte van zijn nood omschrijven. Enerzijds maakt de psalm duidelijk dat hij God nodig heeft, anderzijds maakt hij duidelijk hoe moeilijk het voor hem is dat God afwezig is. Alle ellende lijkt samen te komen in de woorden: : “U legt mij neder in het stof des doods”.

Belangrijke aandachtspunten van psalm 22 in het kort:

- vers 2 – David als lijdende persoon schreeuwt het uit naar God.
- vers 4 – Wat God doet is goed ondanks zijn lijden.
- vers 7 - Hij voelt zich een worm en geen mens, vertrapt en gebruikt als voetveeg.
- Vers 9 – Hij legt zijn leven in handen van God en roept op om vijanden van zich af te houden.
- vers 13- David vergelijkt zijn vijanden met stieren, leeuwen, honden en buffels.
- vers 16- Hij voelt zich neergelegd in het stof des doods, zijn graf.
- vers 21- Hij smeekt: 'red mij van de dood'.
- vers 27 - De offermaaltijd als dank voor zijn verlossing.
- vers 28 – De volken tot het einde van de aarde zullen bereikt worden door Gods boodschap.
- vers 30 – Iedereen mag zich rekenen tot de Heer.

Ik ga er vanuit dat de psalm over David gaat die zich door God verlaten voelt. Hij belijdt zijn geloof, noemt God 'zijn God', ook onder moeilijke omstandigheden verlaat hij zich op God. Elk mens heeft deze ervaring, zich door God verlaten voelen en toch op Hem willen vertrouwen. De gelovige vertrouwt er op dat God hem nooit zal verlaten en hem altijd nabij is. Toch merkt hij soms niets van de gunst van God, hij merkt niet dat God bij hem is. De psalm gaat over het lijden van de Gezalfde, Koning David, en in zijn kielzog het lijden van de Messias. Daar over gaat het volgende:

Het passie verhaal van Marcus in grote lijnen

Marcus 14:1-16:8 laat om te beginnen zien hoe Jezus' 'tegenstanders' hun voornemen om Hem te doden voorbereiden en uitvoeren. De volgende fasen komen in het verhaal aan de orde:

- de uitlevering aan de hogepriesters en schriftgeleerden
- het doodvonnis
- de uitlevering aan de heidenen
- bespottung en bespuwing
- geseling
- executie

Over deze passie gaat het grootste deel van het verhaal. Daarna wordt gesproken over Zijn verrijzenis drie dagen later. Over de eerste gebeurtenissen wordt bijna tien keer zoveel geschreven

als over de verrijzenis na Zijn dood.⁹

16

Er is een concentrische cirkel zichtbaar in dit deel van het evangelie. De zalving in Bethanië ligt besloten in twee tekstgedeelten over de voorbereidingen op het doden van Jezus. (14:1-2 en 14:10-11). Brood en wijn worden binnen de aankondiging van het verraad geïnterpreteerd (14:18-21) en de aankondiging van de vlucht door de andere elf en de verloochening van Petrus (14:27-31) Het verhoor van Jezus komt na het verhaal over de verloochening (14:66-72).

De tijdsindeling is opvallend, en vormt een contrast met de rest van het evangelie van Marcus. Op geen enkele plaats wordt zo vaak tijd en plaats genoemd als in het gedeelte van 14:1-16:8.

14:1 twee dagen voor Pasen en het feest van de ongedesemde broden

14:12 de eerste dag van het feest van de ongedesemde broden

14:17 de avond

14:68 bij het kraaien van de haan

15:1 de ochtend

15:25 het derde uur

15:33 het zesde uur

15:34 het negende uur

De tijd wordt ook zo precies genoemd omdat de arrestatie en executie van Jezus gebeurt op het joodse Pesach-feest wanneer de stad Jeruzalem vol is met pelgrims. De tegenstanders willen Jezus eigenlijk niet met Pasen doden omdat de massa dan een opstand zou kunnen veroorzaken. Dat maakt het verhaal van Jezus' kruisiging pijnlijk, omdat nu juist met Pasen herdacht wordt dat JHWH alle eerstgeborenen van Egypte ter dood heeft gebracht, behalve de kinderen van Israël. Naast de tijd is ook de plaats aangegeven. Eerst is Jezus in Bethanië, dan is hij in het huis van Simon, de melaatse (14:3). Voor het vieren van het paasmaal gaat Hij een zaal zoeken in Jeruzalem, en met gemak vinden degenen die vooruit gestuurd zijn inderdaad een bovenzaal. Jezus komt na de maaltijd niet terug naar Bethanië maar gaat naar de Olijfberg. Hij is in de tuin van Gethsemane ver van de stad. Na zijn arrestatie bepaalt Jezus niet langer zelf waar hij naar toe gaat: nu zijn het de tegenstanders die Hem naar de Hoge Raad brengen en vandaar wordt Jezus de volgende ochtend naar Pilatus gebracht.

Pas na het opleggen van de straf wordt Jezus naar het pretorium gebracht en van daaruit wordt Hij naar Golgotha gevoerd waar Hem de dood staat te wachten. In de eerste helft bepaalt Jezus waar Hij zich bevindt, in de tweede helft zijn het Zijn tegenstanders die dat uitmaken. In het midden komen de leerlingen en de tegenstanders samen. De tegenstanders zijn de hogepriesters en schriftgeleerden; zij onderzoeken hoe zij Jezus om het leven kunnen brengen. Het einde van het verhaal laat zien of inderdaad gebeurd is wat zij wilden. Twee van de twaalf leerlingen worden tegenstanders van Jezus: de één biedt zich aan om de uitlevering te volbrengen, de ander weigert toe te geven dat hij Jezus kent. Hun handelingen zijn niet zichtbaar op het 'toneel', maar ze zijn wel op de achtergrond aanwezig. Over de tegenstanders gaat het volgende deel.

Na de zalving in Bethanië gaat Judas Iskariot naar de tempelautoriteiten om Jezus uit te leveren. Judas zoekt naar een situatie die gunstig zou kunnen zijn voor de uitlevering en als lezer krijg ik de indruk dat de hogepriesters hem geld hebben beloofd. De lezer kijkt vooruit omdat hem al wordt verteld dat één van de twaalf Hem zal verraden. De lezer weet alleen niet wanneer Judas precies weg zal gaan om een bod te aanvaarden. Tijdens de weg van Jezus naar de Olijfberg wordt mij als lezer al duidelijk dat alle leerlingen hem zullen afvallen; de tegenstanders zijn aanwezig achter de

9 Zie: B. van Iersel, *Marcus* (belichting van het bijbelboek), Boxtel (kath. Bijbelstichting) 1986, Blz 222-223.

Vanaf de arrestatie in de Olijftuin wordt duidelijk dat de tegenstanders Jezus inderdaad in hun macht hebben. Ondanks protest van Jezus wordt Hij toch naar de hogepriesters gevoerd. Tijdens de verhoren en de uitspraak door de hogepriesters en de leden van de Hoge Raad worden geen namen genoemd. Al voor het verhoor is de dood van Jezus vastgelegd, het is alleen nog zoeken naar getuigen die concrete verklaringen af kunnen leggen voor het doodvonnis. Er worden valse getuigenissen afgelegd maar deze leiden niet direct tot het doodvonnis. De hogepriester vraagt of Jezus de Messias is, de Zoon van de Gezegende. Jezus bevestigt dit en voorspelt dat zij de Mensenzoon nog te zien krijgen, tronend aan de rechterkant der Majesteit en Hem zien komen op de wolken des hemels. Wanneer de Mensenzoon heeft plaatsgenomen aan de rechterhand van God zal Hij als rechter optreden tegen degenen die het vonnis uitspraken. De hogepriester interpreteert dit als ronduit hooghartig en bestempelt Jezus' uitspraak als godslastering. Sommigen van de aanwezigen beginnen Jezus te bespuwen en te beschimpen. Rechters worden folteraars in het verhaal en verliezen hiermee het vertrouwen van de lezer. Pas op de laatste bladzijde krijgen we als lezer nog een keer te maken met deze tegenstanders wanneer Jezus gekruisigd is. Voorbijgangers, hogepriesters en schriftgeleerden noemen hem spottend 'Messias, koning van Israël' en spreken smalend over zijn afdalen van het kruis. De hogepriesters zeggen ook: "Anderen heeft Hij gered, Zichzelf kan Hij niet redden". Het eerste klopt omdat het inderdaad Jezus' levensweg was om anderen te redden. Het tweede gedeelte klopt niet maar dat weet alleen de lezer.

Het lijkt er op dat de namen 'Messias' en 'Zoon van de Gezegende' zijn aangegrepen om Jezus uit te leveren. Nieuwe beschuldigingen worden beantwoord door Jezus met een volhardend zwijgen. Pilatus wordt geholpen door de omstanders met het voorstel om de Koning van de Joden vrijheid te verlenen. De hogepriesters zien meer in een vrijlating van Barabbas, een persoon die bij een oproer iemand gedood had. De omstanders lijken achter Jezus te staan maar ze wordt beïnvloed door de hogepriesters die hen om hulp vragen. De menigte wordt gebruikt als instrument, Pilatus denkt dat hij het bij het verkeerde eind heeft door te beweren dat Jezus geen schuldige kan zijn. Pilatus laat Barabbas vrij en geeft opdracht om Jezus te kruisigen; de dood van Jezus wordt een plaatsvervangende dood. De soldaten geselen Jezus en maken Hem tot een koning die bespot mag worden. Ze zetten Jezus een doornentak op het hoofd en slaan er op met een rietstok. Één van die soldaten, de hoofdman, ziet later de trouw van Jezus aan het kruis en roept dan uit dat deze mens werkelijk Zoon van God is geweest.

Jezus' medestanders blijven niet trouw aan Jezus om zo te kunnen ontkomen aan mogelijke wraak van tegenstanders. Het verhaal begint met een misverstand en eindigt met verraad, het zoeken van een goed heenkomen en het verraden van Jezus.

De zalving in het huis van Simon leidt tot een woordenwisseling die getuigt van onbegrip over wat zich daar afspeelt. Degenen die protesteren tegen verkwisting worden berispt omdat ze niet zien dat de autoriteiten van Jeruzalem het plan hebben om Jezus van het leven te beroven. De vrouw daarentegen wordt geprezen op een manier die verder niet in het verhaal voorkomt. In het laatste deel van het boek zijn het dan ook de vrouwen die stand hebben gehouden onder het kruis van Jezus. De verteller legt verder uit wat de 'blijde boodschap' eigenlijk inhoudt. De lezer wordt verteld dat het gaat om verkondigen, verhalen en herinneren.¹⁰

10 Zie: B. van Iersel, *Marcus (belichting van het bijbelboek)*, Boxtel (kath. Bijbelstichting) 1986, Blz 225-232.

Het paasmaal

De deelname aan het paasmaal is beperkt tot Jezus en de twaalf. Jezus voorziet vooraf wat er zal gebeuren als twee van hen naar Jeruzalem gaan om een bovenzaal te zoeken. Ze komen een man tegen die een kruik met water draagt; hij wijst hun de weg naar de zaal. Alles wat Jezus van te voren heeft gezegd blijkt te kloppen. Het paasmaal wordt niet tot in detail verteld. Er worden wel twee bijzondere gebeurtenissen genoemd. Het eerste is de voorzegging van het verraad, hoewel voor de leerlingen nog onduidelijk blijft wie het verraad zal plegen. Het tweede zijn de rituele tekens die worden verricht rond brood en wijn. Met het gebroken brood wordt verwezen naar het lichaam van Christus, en de wijn wijst naar het vergoten bloed dat een nieuw Verbond sluit.

De lezer kan niet ontdekken of de twaalf begrepen wat Jezus hiermee bedoelde. Jezus doet de belofte om geen wijn meer te drinken tot de dag waarop hij dat zal doen in het Koninkrijk Gods. Na het paasmaal gaat Jezus met de twaalf op weg naar de Olijfberg, en tijdens hun reis kondigt Jezus aan dat de verrader niet de enige is die Jezus ontrouw zal zijn. Petrus zegt daarop dat hem dat in ieder geval niet zal gebeuren. Daarop laat Jezus weten dat Petrus bij zonsondergang, nog voordat de haan twee keer gekraaid heeft, Jezus drie maal zal afzweren. Petrus is van mening dat hij nog liever wil sterven dan Jezus verraden. Als lezer vraag je je vervolgens af of de elf anderen inderdaad stand zullen houden. Jezus vraagt aan drie van de twaalf om bij Hem te waken omdat Hij doodsbang is. Jezus hoopt dat de marteling, de kelk, aan Hem voorbij zal gaan. Hij zoekt steun bij de drie, maar vindt geen gehoor. En ook het woord 'Abba' (dat vaders of papa betekent) dat hij uitspreekt, levert niets op. Wat een teleurstelling moet dat geweest zijn voor Jezus: Hij zelf was er wel toen zijn leerlingen in nood verkeerden. Nadat Jezus hen drie keer slapend heeft aangetroffen geeft hij het op: laat ze maar slapen, denkt Hij. Hij voelt zich in de steek gelaten door de resterende elf.

Dan vervolgt het verhaal met de elf die hun zwaard pakken en op de vlucht slaan. Het afgehouden oor lijkt een losstaand gegeven te zijn in het verhaal. Of wil hiermee gezegd worden dat het bezit van oren geen garantie is om te verstaan? Er is nog één man die Jezus probeert te helpen tijdens zijn arrestatie maar, wanneer hij tijdens zijn vlucht aan zijn linnen doek wordt getrokken, verdwijnt hij ook. Ongemerkt heeft Petrus hen echter gevolgd op weg naar de ruimte waar het verhoor zal plaatsvinden. Hij voegt zich bij een groep mensen die zich aan een vuur warmt op de binnenplaats van de ambtswoning die toebehoort aan de hogepriester. Een dienstmeisje herkent Hem maar Petrus ontkent dat hij tot de groep van twaalf leerlingen behoort. Ook tegenover de omstanders ontkent hij een tweede keer. Hij ontkent ook nog een derde keer, hij vervloekt Jezus en schept een grote afstand tot Hem. De woorden zijn nog niet uitgesproken of de haan kraait voor de tweede keer. Dan herinnert Petrus zich de woorden die Jezus tot hem heeft gesproken. Hij gaat naar buiten en barst in huilen uit en daarmee verdwijnen alle volgelingen van Jezus van het toneel.

In het verhaal treden behalve medestanders en tegenstanders ook personen op die tot geen van de twee groepen behoren maar die in een positieve verhouding staan tot Jezus. Het is de vrouw die Jezus balsemt, de man die in de tuin zijn nachtkleed verliest, Simon van Cyrene die het kruis een tijdje draagt en de hoofdman onder het kruis. Deze mensen worden tegenover zijn tegenstanders geplaatst. Ze doen het goede, juist op het moment dat de tegenstanders falen.

Als Jezus aan het kruis de geest geeft zijn er alleen nog de omstanders en de hoofdman.

De opmerking van de tempelautoriteiten dat ze Jezus van het kruis willen zien komen wordt gevolgd door drie uren van volkomen duisternis. Wanneer de duisternis is verdwenen, rond het negende uur, roept Jezus de woorden waar deze scriptie over gaat: "Eloï, Eloï lema sabachthani"

ofwel “Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten? Dit zijn de woorden die ook voorkomen in Psalm 22, zoals ook andere passages te herleiden zijn tot Psalm 22. De uitroep van Jezus is hier aan ontleend. Deze psalm spreekt over vervolging en vertwijfeling maar ook van redding en dankbaarheid. De uitroep gaat niet alleen over de ellende en vertwijfeling. Ze zijn opmerkelijk genoeg om er langer bij stil te staan.¹¹

Lijnen met het Oude Testament

Als ik het woordje 'Abba' vergelijk met 'Eloï' is dat een groot verschil: het eerste klinkt liefdevol en nabij, het andere afstandelijk. Op eerdere momenten in het verhaal hoort Jezus een stem die uit de hemel komt, een stem die zegt 'mijn lieve Zoon' en Hem daarmee bevestigt. Op het moment van de wanhopige uitroep is er geen stem te horen. Pas na Jezus' dood is het de hoofdman die Jezus erkent als de 'Zoon van God'.

De hogepriesters en schriftgeleerden menen de naam 'Elia' twee keer te horen. Ze denken dat Jezus 'Elia' aanroept om hem van het kruis te verlossen. Toch was Aramees in de Romeinse provincie Palestina de moedertaal; maar de Romeinen spraken latijn en/ of Grieks en verstonden het niet; ook joden, die niet uit het land zelf kwamen, zullen er moeite mee hebben gehad.

De spons met zure wijn lijkt gebruikt te worden om de dood van Jezus nog even uit te stellen. Zo kan de menigte vast stellen of het gebed tot 'Elia' verhoord is. Wanneer Jezus dan na een lijdensweg de geest geeft scheurt het voorhangsel van de tempel in tweeën: dit symboliseert de ondergang van de tempel.

'Marcus' vertoont duidelijke overeenkomsten met het Oude Testament, zowel in woordkeus als in structuur en inhoud. Het grote lijden met de vele vernederingen laat JHWH toe omdat dit plaatsvervangend lijden tot heil en zegen zal leiden. De knecht van de Heer zal het licht zien. Jezus spreekt over het dolen van de schapen, over bloed dat vergoten wordt, Zijn zwijgen voor de rechters, Zijn onschuld en dood. Aan Psalm 22 worden veel woorden ontleend die duidelijk maken dat het om een zelfde situatie gaat. Iemand wordt bedreigd door vijanden en voelt zich zo ontredderd dat hij wanhopig om hulp van God smeekt. Hij voelt zich verlaten maar wordt uit zijn pijnlijke situatie gered. Het vervolg is een lofzang op de daden van gerechtigheid die van God komen.

Uit de eerste helft, de klaagzang, zijn veel tekstdelen overgenomen. Niet alleen 'Mijn God, mijn god, waarom hebt Gij mij verlaten' uit Psalm 22: 2, maar ook het dobbelen van de soldaten om Jezus' kleren te verdelen in Psalm 22: 19. De voorbijgangers die Hem hoofdschuddend nakijken, de bespottung, het roepen van de lijdende figuur tot God en het uitblijven van God's antwoord. Andere psalmen komen overigens ook aan bod, bijvoorbeeld 'degenen die met mij eet' in 14:28 komt overeen met Psalm 41:10. Het aanbieden van de zure wijn staat in verbinding met Psalm 69:22. Het zijn altijd passages die gaan over geweld en onderdrukking zoals zichtbaar in Jesaja 52/53 en klaagpsalmen. Het verhaal van Marcus over Jezus ligt ingesloten in de geschiedenis van Israël.

Een opmerkelijk verschil is dat het bij Jezus niet gaat om tirannen zoals dat vaak in het Oude Testament het geval is; nee het zijn juist de vromen en de tempelautoriteiten die zich als wrede vijanden laten zien. Mensen van zijn eigen volk verraden Jezus. De executie wordt voor de lezer in een groter geheel geplaatst: in de geschiedenis van Israël. Pas wanneer Jesaja 52/53 wordt gelezen, kan ook dit verhaal de hoop geven, dat God niet werkelijk afwezig kan zijn wanneer Jezus roept “Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten”. Jezus heeft laten zien dat Hij de Zoon van de Allerhoogste is, daarnaast is hij ook de Mensenzoon. De woorden van de hoofdman bevestigen dat nog eens: er is een verbinding tussen God en mens. Toch blijft de vraag staan of God wel van Zijn Zoon houdt als Hij zijn Zoon in de steek laat op het moment dat Hij Hem nodig heeft. Hij laat toe dat Jezus wordt gedood en laat op dat moment niets van zich horen. De wetenschap dat Jezus tot driemaal heeft beweerd dat Hij zal verrijzen uit de dood stelt de lezer gerust. Na drie dagen zal

11 Zie: B. van Iersel, *Marcus* (belichting van het bijbelboek), Boxtel (kath. Bijbelstichting) 1986, Blz 233-238.

Jezus uit de doden opstaan. Het verhaal omvat van het begin tot het einde een geheim voor zowel de lezers als de leerlingen. Ik kom als lezer wel wat meer te weten van de verteller maar toch blijft de herkenning soms uit. Het geheim van het Koninkrijk is de kennis over de ware identiteit van Jezus. Het einde van het midden laat zien hoe Jezus de ideale situatie in het Koninkrijk vergelijkt met de machtigen van het volk. De Mensenzoon is gekomen om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen. Bij de leerlingen zijn deze woorden helaas niet doorgedrongen.¹²

'Marcus' nader bekeken

Allereerst wil ik bij het verhaal van Marcus naar de 'Sitz im Leben' kijken: dat wil zeggen dat ik onderzoek welke betekenis de inhoud van het passieverhaal van Marcus had in het geloof van het oude christendom. Ik heb een theologisch verhaal voor me en niet louter een historisch verhaal. Het gaat mij vooral om de theologische betekenis van het verhaal, welke betekenis had dan het lijden, de dood en de verrijzenis van Jezus? De voltooiing van het geloof wordt in een samenhangend geheel verteld. In de evangeliën wordt in ieder geval geschreven over het waarom van de gebeurtenissen. Ook wordt het verhaal vanuit God gezien: het moest plaatsvinden onder Gods raadsbesluit. Het is een heilsgeschiedenis waarin bericht wordt over de verrezen Heer die de kern vormt van het verhaal.

Het besluit van de Hoge Raad (14: 1-2)

De Hoge Raad wil datgene uitvoeren wat al lange tijd geleden was besloten. Men wil Jezus niet op het feest van Pascha gevangen nemen omdat de grote aantallen pelgrims voor onrust kunnen zorgen. De arrestatie kon echter niet te lang worden uitgesteld omdat anders Jezus Jeruzalem weer zou verlaten. De woorden: 'Niet op het feest, er mocht eens een oproer komen onder het volk' kunnen ook betekenen: 'niet midden onder de feestenden'. Dan zou het wel tijdens Pasen gebeurd kunnen zijn.

De zalving in Bethanië (14: 3-9)

De zalving zou zes dagen voor het paasfeest hebben plaatsgevonden, dat wil zeggen op de Sabbat voor de intocht van Jezus in Jeruzalem. Uit de handeling van de niet nader genoemde vrouw spreekt een grote verering. Ze giet kostbare olie van de nardus uit over Jezus' hoofd en voeten. De omstanders noemen dit verkwisting en spreken hun ergernis uit over de handeling. Jezus neemt haar in bescherming en zegt dat ze liefdevol bedoeld is. Het is een vooruit lopen op de zalving van de Heer een paar dagen later. Haar daad krijgt iets wat waardevol is en blijft zo met de verkondiging van het evangelie verbonden.

Judas en de Hoge Raad (14: 10-11)

Judas gaat naar de Hoge Raad om Jezus aan hen uit te leveren; het motief hiervoor is niet duidelijk. Misschien was er innerlijk bij Judas al langer een onvrede over Jezus omdat hij teleurgesteld was of omdat hij politieke bevrijding had verwacht van Jezus.

Waarom had Jezus deze man in de kring van twaalf opgenomen? Misschien moest ook dit volgens Gods raadsbesluit geschieden. Vast staat wel dat de Joodse autoriteiten hem geld beloofd hadden.

De voorbereiding van het paasmaal (14:12-16)

Hier wordt duidelijk dat het om een paasmaal gaat. Er is een opvallende overeenkomst met het bericht over de intocht van Jezus in Jeruzalem. Blijkbaar moest het paasmaal plaatsvinden op een plaats die door God is uitverkozen. Huisbezitters waren verplicht zonder betaling hun huis ter

12 Zie: B.van Iersel, *Marcus* (belichting van het bijbelboek), Boxtel (kath. Bijbelstichting) 1986, Blz 240-248.

beschikking te stellen aan de feestpelgrims. De huiseigenaar die de bovenzaal ter beschikking stelde zal hiervan op de hoogte zijn geweest. Jezus openbaart hier Zijn goddelijk vooruitzien.¹³

Het laatste avondmaal (14:17-25)

Door goddelijke voorzienigheid deelt Jezus zijn leerlingen mee dat één persoon uit hun midden Hem zal verraden en aan de vijand zal uitleveren. Zijn leerlingen reageren geschokt en kunnen zich geen voorstelling maken van hetgeen Jezus beweert. Dit is voor Jezus aanleiding om zijn boodschap nogmaals te herhalen: “Eén uit de twaalf die met Mij in de schotel doopt is hier”.

Het 'heengaan' en 'overgeleverd worden' betekent het zelfde maar wordt van twee zijden belicht. De Mensenzoon gaat heen voor de wil van de Vader maar de mens die meewerkt aan de vervulling van Gods heilswil wordt hiermee niet uitgesloten.

Het verloop van het paasmaal (14: 22-25)

Jezus maakt deel uit van het joodse paasmaal, dat Hij voor de laatste keer meemaakt. Zijn leerlingen zullen het nieuwe paasmaal herhalen, zij zullen de heilige maaltijd instellen.

Niet de hele maaltijd wordt beschreven maar uitsluitend de eucharistie wordt verhaald. Vraag hierbij is of Jezus de instelling van de eucharistie heeft verbonden aan het paasmaal of dat het nieuwe Verbond onderdeel uitmaakte van heel de joodse viering. Het lijkt zo goed als duidelijk te zijn dat brood en wijn met de paasliturgie werden verbonden. De lofprijzing over het brood en het dankgebed over de wijn laten zien dat de overreiking van brood en wijn geschiedde bij het tafelgebed voor het begin van de maaltijd. Lucas en Paulus zeggen dat het overreiken van de wijn na de maaltijd plaats vond. Bij Marcus vond het plaats voor het lofgezag waarmee de viering werd afgesloten. Brood en wijn hebben elkaar niet onmiddellijk opgevolgd. Jezus heeft beide in zijn lichaam en bloed veranderd tijdens de maaltijd en heeft er geen gebruik van gemaakt.

Voor de joden was dit paasmaal een feestelijke aangelegenheid waarbij men aanlag aan tafel. Dit is een teken dat de Israëlieten zijn bevrijd uit hun knechtschap en vooruitblikken naar de komst van de Messias. De bevrijding uit Egypte als voorafbeelding van de toekomst waarbij met vreugde en hoop wordt verwacht dat de bevrijding nabij is. De joden herdenken dat God aan de huizen van onze vaders in Egypte is voorbij gegaan. De bittere kruiden die tijdens de maaltijd genuttigd worden symboliseren de bitterheid die de Israëlieten is aangedaan. Dit gaat gepaard met een lofprijzing op God waarbij het ongedesemd brood wordt gebroken. Daarna wordt het paaslam gegeten waarna een dankzegging volgt. Vier rituele bekers wijn passeren ondertussen de revue ter gedachtenis aan Hem. Rond middernacht is het paasmaal dan tot een einde gekomen. Het paaslam is een voorafbeelding van Christus; het in de tempel geslachte offerdier is het symbool van de gewelddadige dood van Jezus.

Jezus spreekt tijdens het maal de woorden: “Neemt, dit is Mijn lichaam”. Bij Lucas en Paulus staat dan ook nog: “Dat voor u overgegeven wordt”, waarmee de dood van Christus wordt aangegeven. Daarna volgde ook bij Jezus de wijn van het Verbond waarvan een ieder mocht drinken.

“Dit is het bloed van het Verbond, dat JHWH met u heeft gesloten op grond van alle woorden” (Ex. 24: 1-8). Naar dit citaat wordt verwezen tijdens het laatste avondmaal zoals door dat offerbloed de

¹³ Zie: H. Nelissen, *Het evangelie volgens Marcus*, Antwerpen, uitgeverij Patmos, 1963, blz 312.

sluiting van het Verbond bij de Sinaï gesloten werd. Dit bloed wordt voor velen vergoten tot vergeving der zonden. God neemt de mensheid op in het Nieuwe Verbond, in de gemeenschap van het komende Godsrijk. Hier spreekt Jezus de woorden die verband houden met zijn komende dood. Hij laat Zijn leerlingen delen in de heilskracht van Zijn dood. De eucharistie is het offer van het Nieuwe Verbond. Een eschatologisch uitzicht op de toekomstige wereld zoals de joden een vooruitblik lieten zien van de komst van de Messias.¹⁴

De datum van het laatste avondmaal (14: 12-16)

Volgens Marcus 14: 12-16 heeft Jezus het rituele joodse paasmaal gevierd op de 15e Nisan, en is Hij vervolgens in de middag van deze dag gestorven. Het verloop van de maaltijd wordt beschreven met alleen die bijzonderheden die voor de oergemeenten van belang waren. Het is duidelijk geschreven met het oog op de herhaling van de eucharistieviering. De joodse elementen worden niet belicht. Het brood in Marcus 14:22 kan ongedesemd zijn maar dit is niet met zekerheid te zeggen. Andere bronnen beweren dat Jezus het paasmaal een dag eerder heeft gevierd, op de 14e Nisan. Bij Johannes wordt het lam Gods geslacht aan de vooravond van het Pascha feest, niet op het feest. Het kan zijn dat Johannes een duidelijke theologische visie heeft op de gebeurtenissen.

De Olijfberg (14: 26-31)

Op weg naar de Olijfberg voorziet Jezus de zware tijd die zijn leerlingen tegemoet gaan, nog deze nacht zal hun geloof op de proef worden gesteld. Het woord van de profeet Zacharias zal in vervulling gaan. In het uur waarin de vijand van Jezus toe zal slaan, zullen de leerlingen op de vlucht slaan. Hun geloof wordt op de proef gesteld door de ergernis van het kruis, de vernedering en de onmacht die de Messias doen bezwijken. Maar Jezus zal deze crisis van zijn leerlingen ongedaan maken wanneer Hij is opgestaan en hun voor gaat naar Galilea om hen daar weer te verzamelen. Petrus is verontwaardigd over deze voorzegging, maar zijn afhankelijkheid onderstreept eigenlijk zijn ongeloof zoals later zal blijken. Nog voor de nacht tot een einde komt zal hij zich van Jezus losmaken luidt de voorspelling van de Messias. Weer is er tegenspraak van Petrus en de anderen die zeggen trouw te blijven aan Hem.

Jezus in Getsemani (14:32-42)

Jezus neemt uiteindelijk drie van zijn leerlingen mee die Hem het meest vertrouwd zijn. Zij gaan samen naar de berg der verheerlijking en zullen getuigen van Zijn strijd die nu begint. De leerlingen zijn echter niet in staat om de ernst van dit uur te verstaan. Het voorgezegde lijden staat nu te gebeuren, het is nu gekomen en is aanzet voor een grote innerlijke strijd van Jezus. Jezus komt in opstand tegen hetgeen de Vader wil. Hij spreekt erover met Zijn leerlingen in aansluiting op Psalm 22. De woorden 'totter dood' geven een grote mate van treurigheid weer, een vreselijk beklemmend gevoel maakt zich van Jezus meester. Jezus heeft zijn drie leerlingen meegenomen bij wijze van troost tijdens de uren voor zijn dood. Zij moeten waken om getuigen te kunnen zijn van zijn strijd, een strijd die Hij alleen wil voeren. Toch wil Hij zijn leerlingen in Zijn nabijheid hebben. Dan werpt Hij zich op de grond voor gebed. De smeekbede en diepte van Zijn lijden laten zien dat Hij zich onderwerpt aan de wil van de Vader. Dit is net als in Psalm 22 geen gebed van vertwijfeling of uitzichtloze wanhoop, het is eerder een smeken om deze beker van het lijden aan Hem voorbij te laten gaan. In het Oude Testament staat deze beker symbool voor Gods toorn die aan de zondaar lijden zendt. Zo ontstaat de gedachte dat het lijden van Jezus door God is opgelegd om te dienen als plaatsvervangend boete-lijden voor de zondaars. Jezus weet dat de Vader Hem deze beker te drinken geeft en toch bidt Hij dat de beker aan

14 Zie: H. Nelissen, *Het evangelie volgens Marcus*, Antwerpen, uitgeverij Patmos, 1963, blz 318.

Hem voorbij mag gaan. Vlak hiervoor heeft Hij tijdens het avondmaal nog gesproken over de heilswaarde van Zijn dood. De wil van Jezus is ondergeschikt aan die van de Vader, volkomen in overeenstemming met de reden waarom Hij de leerlingen leerde bidden.

De strijd in zijn binnenste leidt Jezus naar zijn leerlingen, maar deze blijken in slaap te zijn gevallen. Jezus vindt geen troost bij hen omdat ze aan de slaap geen weerstand konden bieden. Jezus is alleen in zijn lijden. Waakzaamheid is hier een fysiek en geestelijk wakker zijn.¹⁵

Terwijl de zielenpijn van Jezus voortduurt zijn de leerlingen in slaap gevallen.

Na de derde gebedsacte keert Jezus terug en realiseert zich dat hij op Zichzelf is aangewezen. Daarmee is niet gezegd dat Hij zich willoos voelt en zich overgeeft aan zijn lot.

Jezus strijd (14:32-42)

Als ik de evangeliën bekijk zie ik steeds de terugkerende hulpeloosheid en daar tegenover de machthebbers. Maar waarom krijgt Jezus te maken met diezelfde hulpeloosheid? Zijn doodsangst lijkt niet te verklaren omdat Hij Zoon van God is. Toch is Zijn zielenpijn werkelijkheid net als zijn lichamelijk lijden aan het kruis. Hoe is dan zijn gebed om de kelk aan Hem voorbij te laten gaan in overeenstemming te brengen met het heldere bewustzijn dat Hij moet lijden? Jezus lijkt niet zozeer treurig te zijn omdat Judas hem verraden heeft of omdat de mensheid allerlei zonden begaat maar veel eerder is Hij triest omdat Hem de kruisiging te wachten staat. Het is wel zo dat Hij in opstand komt tegen het lijden wat Hem te wachten staat.

Jezus weet zich tijdens zijn aardse leven verbonden met de Vader. In dit geval is Zijn wil volledig gehoorzaam aan de Vader omdat Jezus zich bewust is van zijn 'Knecht zijn' die vrijwillig voor velen als plaatsvervanger zijn leven heeft gegeven. Zeker is dat de leerlingen geen getuigen zijn, hoewel ze nog niet slapen toen Jezus overvallen werd door pijniging van Zijn ziel.

Jezus gaat ook nog een tweede en een derde keer bidden maar daar geeft Marcus geen inhoud aan.

Jezus gevangen genomen (14: 43-52)

Judas is naar de Hoge Raad gegaan om zijn taak te volbrengen. Hij heeft met enkele soldaten afgesproken dat hij met een teken zal aangeven om wie de uitlevering gaat. Hij gebruikt als teken de oosterse begroetingskus. De arrestatie van Jezus verloopt soepel zonder enig verweer omdat het zo moet geschieden. Jezus' woord is gericht tot de leden van de Hoge Raad. De leerlingen zijn al op de vlucht geslagen nadat ze hebben ingezien dat het een verloren zaak is. De voorzegging van Jezus lijkt in vervulling te gaan.

Jezus en de Hoge Raad (14:53-65)

Dit deel is minder uitgebreid verteld dan de arrestatie van Jezus. De leerlingen zijn er niet bij aanwezig als getuigen. Tegen het oorspronkelijke plan in is het vonnis toch op het Pascha-feest. Daarom wordt het proces snel gevoerd om opstanden te voorkomen. De gebeurtenis vindt nog in de nacht plaats. Het verhoor gebeurt in het paleis van de hogepriester. Petrus is hen na de arrestatie van Jezus gevolgd en is gezeten bij het vuur naast de wachtende dienaren in het voorhof.

De getuigen van het vonnis staan al klaar maar worden bij voorbaat al valse getuigen genoemd.

De getuigenissen echter zijn niet met elkaar in harmonie maar spreken elkaar tegen waardoor ze niet gelden. Jezus voorziet dat de 'met handen gemaakte' Tempel van Jeruzalem verwoest zal worden. Zijn woorden worden echter verdraaid waardoor Hij volgens de Hoge Raad verklaard zou hebben dat Jezus zelf de Tempel heeft verwoest. Ook zou Jezus beweerd hebben dat Hij de nieuwe Tempel in drie dagen weer op zal bouwen, maar dan niet 'met handen gemaakt'.

Wil Jezus hiermee een verschil aangeven tussen een stoffelijke en een geestelijke Tempel?

Hij kan hiermee ook bedoelen dat de nieuwe Tempel door Gods scheppende kracht wordt herbouwd. Het jodendom kent in elk geval wel de uitdrukking dat God 'de Heilige stad zal

15 Zie: H. Nelissen, *Het evangelie volgens Marcus*, Antwerpen, uitgeverij Patmos, 1963, Blz 329-349.

vermeerderen'.¹⁶ Met deze belijdenis heeft Jezus tegen de rechters een godslastering uitgesproken, getuigen zijn niet meer nodig. De hogepriester scheurt zijn kleed als een soort voorgeschreven uiting bij bewijs van godslastering. Het oordeel is vervolgens: 'des doods schuldig'. Een onderzoek naar de werkelijke messiaanse uitspraken die Jezus zou hebben gedaan is niet meer nodig volgens de Hoge Raad. De Messias was voor hen louter een mens en zij zagen duidelijk zijn wederkomst niet voor werkelijk aan. De goddelijke bevestiging lijkt voor hen te ontbreken, ze zien de houding van Jezus als een soort zelfingenomen zijn die eerder een aantasting lijkt voor de goddelijke majesteit. Jezus wordt vervolgens overgedragen aan het Romeins gerecht. De schuldig verklaarde Messias krijgt een lawine van haat over zich heen, ze spuwen in zijn gezicht en drukken hiermee hun verachting uit. Jezus wordt mishandeld terwijl hij geblinddoekt is en wordt bespot. Het proces

Alle aanwezigen tijdens het proces waren van zijn schuld overtuigd en waren het eens over de manier waarop het proces moest verlopen. Er wordt een formeel doodvonnis uitgesproken op joodse gronden. Dan wordt Jezus aan Pilatus uitgeleverd omdat de joden niet zelf het vonnis mochten voltrekken, dat werd aan de Romeinen over gelaten. Voor Marcus is echter vooral van belang welke aanklachten tegen Jezus werden aangevoerd en waarom Hij ter dood werd gebracht.

De verloochening (14: 66-72)

Vers 66 sluit aan bij vers 54 omdat Petrus de voorspelling van Jezus in vervulling ziet gaan. De drievoudige verloochening gebeurt stap voor stap. De tweede en derde verloochening volgen op de eerste en hebben een onafwendbaar gevolg. De derde verloochening is de formele ontkenning van iedere connectie met Jezus. De vermelding van het eerste hanengekraai om drie uur in de ochtend in vers 68 is een voorproefje van het tweede hanengekraai in vers 72. Petrus komt tot bezinning en vol berouw gaat hij weg.

Jezus voor Pilatus (15: 1-5)

Pilatus begint met de vraag of Jezus de Koning van de Joden is. Dan volgt de aanklacht van de joden, namelijk dat zij van niets weten. Jezus hult zich in stilzwijgen waardoor de passage eigenlijk niet echt wordt afgesloten. Vers 1 van hoofdstuk 15 pakt de draad weer op van hoofdstuk 14 vers 65. Marcus wil hoogstwaarschijnlijk hiermee aangeven dat de nachtelijke berechting van Jezus tot in de morgen duurde en werd beëindigd met zijn wegvoering naar Pilatus. Het blijkt dan ook te kloppen: Het avondmaal dat na het invallen van de nacht begon, de tocht naar Getsemani die gevolgd werd door twee uur zielenstrijd en daarna de gevangenneming en het verhoor. De wegvoering naar de Romeinse rechter is dan in de vroege morgen gebeurd omdat de verhandeling bij Pilatus en de tocht naar Golgota ook enkele uren in beslag heeft genomen. De kruisiging zou in ieder geval voor 12 uur hebben plaatsgevonden. De Romeinen moesten op de eerste plaats opnieuw vast stellen dat de 'des doods schuldige' inderdaad aangeklaagd kon worden. Marcus beperkt zich in zijn verslag ook hier weer tot de hoofdzaken. Het gaat hem er om de schuld van de joden duidelijk te maken in zijn verslag. Pilatus is in eerste instantie niet erg overtuigd maar laat zich overhalen door de beweringen van de joden. Jezus wordt door de hogepriesters als politiek misdadiger voorgesteld en ze vervalsen de zaak bewust. Op de vraag van Pilatus of Jezus de Koning van de Joden is antwoordt Jezus: "Gij zegt het". De Hoge Raad wil Pilatus overtuigen van zijn schuld als gevaarlijke oproerkraai.¹⁷

De veroordeling (15:6-15)

16 Zie: H. Nelissen, *Het evangelie volgens Marcus*, Antwerpen, uitgeverij Patmos, 1963, Blz 342.

17 Zie: H. Nelissen, *Het evangelie volgens Marcus*, Antwerpen, uitgeverij Patmos, 1963, Blz 355.

Pilatus is niet overtuigd van Jezus' schuld en wil hem daarom vrijpleiten. Helaas laat Pilatus zich leiden door de volksmassa die op de been is in verband met de grote feestdag van Pascha. Ondertussen wacht een politiek misdadiger met de naam Barabbas op zijn berechting in de gevangenis. Pilatus hoopt dat hij het volk tegen zijn leiders kan uitspelen maar het volk eist de vrijlating van Barabbas. Pilatus stelt nog voor om Jezus bij wijze van gratie vrij te laten, als misdadiger, hierdoor ontstaat juist een volksoproer. Het volk eist zijn kruisdood en Pilatus stemt hiermee in. Een formeel vonnis wordt door Marcus niet vermeld maar Pilatus zal waarschijnlijk toch de terechtstelling hebben geformuleerd voor de Joden. Jezus ondergaat vervolgens een geseling.

De bespottung door tegenstanders (15: 16-20a)

De geseling van Jezus wordt door Marcus niet beschreven, wel de bespottung door de Romeinse soldaten. In plaats van haat die na het vonnis bij Pilatus losbarstte, is nu sprake van louter spot en baldadigheid door de Romeinen. De spot is nu gericht tot de Koning der Joden die pretendeert de Zoon van God te zijn. Er wordt gespot met zijn koningschap door hem een doornenkroon op te zetten en hem een afgedragen 'purperen mantel' om te doen. Ondertussen wordt hij geslagen en bespuwt. De wereld heeft geen begrip voor zijn godsdienstig koningschap.

Jezus naar Golgota (15: 20b-21)

De terechtstelling wordt buiten de stad voltrokken. Jezus wordt begeleidt door dezelfde Romeinse soldaten naar de plaats van de kruisiging. Hij draagt zelf het dwarshout van het kruis, waar hij halverwege van wordt bevrijd om sneller door te kunnen lopen. Een man die net terug komt van arbeid op het veld, wat zou kunnen wijzen op de 14e Nisan, wordt gevraagd het kruisstuk te dragen. Over de via dolorosa gaat hun weg van de plaats van terechtstelling naar Golgota.

De kruisiging (15: 22-32)

Jezus krijgt wijn aangeboden met mirre of hars die de pijn van zijn lijden zou kunnen verzachten. Jezus weigert de beker omdat de lijdensbeker van de Vader wil drinken met zijn volle bewustzijn. Dan wordt heel beknopt weergegeven dat Jezus daadwerkelijk is gekruisigd. De Romeinen dobbelen ondertussen om de kleding die ze Hem hebben uitgetrokken. Daarin ziet Marcus de vervulling van de Messias zoals weergegeven in Psalm 22: 19. Jezus zou rond 9 uur in de voormiddag gekruisigd zijn omdat Marcus zijn evangelie schematisch in steeds drie uren verdeeld. Hiermee ontstaat een afgerond geheel hoewel niet helemaal zeker is of het tijdstip wel klopt. Pilatus laat tegelijkertijd twee andere rovers kruisigen volgens Romeins gebruik. Jezus wordt wederom bespot en beschimpt door voorbijgangers. Door de keuze van woorden door de evangelist is duidelijk dat deze lastering overeen komt met de passage van Psalm 22:8. De overwinning op de dood lijkt ver weg te zijn, maar volgens Marcus gaat Gods wil in vervulling in het lijden van Jezus.

De dood van Jezus (15: 33-41)

Jezus dood gaat gepaard met een drie uur durende zonsverduistering die door Marcus wordt getypeerd als de duisternis die staat voor onheil. Duisternis staat ook voor de vloek en het oordeel in het Oude Testament. De goddelijke toorn trekt over de joden die Jezus gekruisigd hebben. Temidden van deze duisternis klinkt de stem van Jezus die de kreet uit Psalm 22: 2 herhaalt. De uitroep is door Marcus in het Aramees opgeschreven. De woorden 'Mijn God, mijn God waarom hebt Gij mij verlaten?' citeren als het ware de hele psalm, niet een uitspraak van een vertwijfelde die zich door God verlaten voelt, maar de belijdenis van een gelovige die zich in zijn pijn tot God wendt.

Het woord Eloï wordt door de omstanders verkeerd verstaan, in plaats van 'mijn God' horen zij de naam van de profeet 'Elia', de hulp die in nood redding komt brengen volgens de Joden. De spons met azijn die Jezus wordt aangereikt moet zorgen voor verlichting zodat zijn strijd langer duurt. De luide uitroep wijst er op dat Jezus bij zijn volle bewustzijn was tot het laatste moment. Was dit nu een uitroep van triomf of juist van ontzaglijk groot lijden? Tijdens de dood van Jezus scheurt de tempelvoorhang, de toegang tot God komt symbolisch vrij. De heidense hoofdman is onder de indruk van het gebeuren en bevestigt zijn Zoonschap van God. De leerlingen van Jezus zijn allen gevlucht, alleen de vrouwen zijn moedig bij het kruis gebleven.

De begrafenis van Jezus (15: 42-47)

De tijd tussen de dood van Jezus en het aanbreken van de nacht is kort waardoor er haast is geboden bij de dood en begrafenis van Jezus. De zorg voor het lichaam van Jezus is in handen van een voornaam man die als lid van de Hoge Raad toch ook aanhanger van Jezus was. Hij wacht in stilte op het Rijk Gods, het uur waarop God in zou grijpen in de geschiedenis. De hoofdman bevestigt de dood van Jezus al spoedig. Het lichaam wordt in een rotsgraf gelegd en wordt afgesloten met een zware steen. Voor de zalving van het lichaam was geen tijd meer, maar de aanwezige vrouwen willen de zalving alsnog verrichten op de eerstvolgende dag na de Sabbat.

De Heer is opgestaan (16:1-8)

Na het einde van de Sabbat, als na zonsondergang de zondag is aangebroken, kopen de drie vrouwen specerijen om daarmee naar het graf van Jezus te gaan. Ze vragen zich af hoe ze de zware steen voor het graf weg willen rollen, maar dit probleem blijkt al opgelost, de steen is al weggerold. Zij zien een engel in de gestalte van een jonge man in een wit gewaad. De engel deelt hen mee dat het graf reeds is verlaten, de dode leeft. De vrouwen zijn de eersten die bericht krijgen van de opstand van de Heer. Zij moeten vervolgens de boodschap gaan overbrengen aan Zijn leerlingen. Petrus wordt daarbij als eerste genoemd aangezien hij ook de eerste verschijning van de Verrezene heeft gehad. Jezus zal hen voorgaan naar Galilea (een verwijzing naar Marcus 14,8). De vrouwen zijn echter zo geschrokken dat ze de boodschap in eerste instantie voor zich houden want zij waren bevreesd.¹⁸

Marcus aan de hand van de actantenanalyse

Zoals ik aan het begin al aangaf zijn de eerste verzen het passieverhaal van Marcus concentrisch opgebouwd. Het centrale gedeelte speelt zich af in de woning van Simon de melaatse in Bethanië. De twee delen daar buiten spelen zich af op een onbekende plaats. Daar gaat Judas heen om zichzelf aan te bieden aan de hogepriesters. Uit het schema wordt duidelijk dat vers 10 een voortzetting is van vers 1 en 2.

De verzen 10-11 en 3-9 kunnen het beste als afzonderlijke delen beschouwd worden omdat het anders zou suggereren dat de gebeurtenissen die hier in verhaalt worden zich op dezelfde tijd hebben afgespeeld. Dan zou Judas namelijk de maaltijd en het incident wat daar plaats vond niet hebben meegemaakt. De verstrengeling van verhalen maakt de lezer opmerkzaam op verbanden.

18 Zie: H. Nelissen, *Het evangelie volgens Marcus*, Antwerpen, uitgeverij Patmos, 1963, Blz 350-380.

14:1-2

Het begin van het lijdensverhaal wordt niet verbonden met de tekst die daar aan vooraf gaat. In ver 1 en 2 wordt een verbinding gemaakt met hetgeen twee dagen later plaats zal vinden, het joodse Pesachfeest. De lezer wordt er op gewezen dat hier een nieuw verhaal begint. 'Na twee dagen' kan vertaald worden als 'de volgende dag'. De woorden 'van het ongedesemd brood' worden verbonden met het joodse Pesachfeest waardoor ik als lezer een verband verwacht tussen deze twee zinsdelen. Het zoeken naar een mogelijkheid om Jezus te doden is een invulling van die verwachting. Men zoekt een list om Hem te doden, blijkbaar moet het buiten de gebruikelijke wetten om plaatsvinden. Het doet mij denken aan het verhaal in Exodus 11:13 waarin wordt verteld hoe de oudste zonen van de Israëlieten gespaard worden. Het is juist daarom zo wrang dat Jezus in deze feestweek wordt gearresteerd en gedood.

14:3

Jezus brengt de nacht door in Bethanië bij een melaatse. Opmerkelijk is het feit dat de gastvrijheid van deze melaatse niet te rijmen is met de besmettelijke ziekte van de man. Dit typeert de houding van Jezus, Hij kijkt in eerste instantie naar de mens achter zijn ziekte. De anekdote die daarop volgt concentreert zich met name op de kwaliteit van de parfumolie en de hoge prijs ervan. Ik krijg de indruk dat de vrouw de albasten kruik niet meer af kan sluiten omdat ze de hals geforceerd heeft. Dit onderstreept de verkwisting die nog eens extra benadrukt wordt wanneer ze de hele kruik in één beweging leeg giet over Jezus' hoofd en voeten. Over haar motief van deze handeling wordt niets gezegd. Ze verdwijnt even plotseling als dat ze gekomen is en daarmee blijft het een naamloos incident. In het schema is zichtbaar dat de nadruk ligt op de kostbaarheid van de olie.

14:4-5

De omstanders vinden de daad van de vrouw een zinloze verkwisting en constateren dat een groot deel van de dure olie verkocht had kunnen worden. Het bedrag zou vervolgens aan de armen toekomen. Het is niet zo vreemd dat de omstanders dit zeggen aangezien Jezus zelf verkondigt dat de mens alles wat hij bezit aan de armen zou moeten geven.

14:6-8

Jezus neemt het op voor de vrouw en wijst de bezwaren van de omstanders af. De omstandigheden vragen om andere prioriteiten. Behalve aan de armen zijn mensen nu ook iets aan Jezus verplicht. Deze vrouw heeft de dure olie niet zomaar over Jezus uitgegoten, maar ze heeft Hem gebalsemd op het moment van zijn doodvonnis. Zij voorzagt wat de joden zouden gaan uitvoeren. Hiermee wordt de vrouw tegenover de twaalf leerlingen gezet, omdat zij ziet wat de anderen niet hebben gezien. Alleen de lezer is in staat om deze situatie te begrijpen, het is niet of nauwelijks toegankelijk voor de personages binnen het verhaal.¹⁹

14:9

De woorden waarmee Jezus dit verhaal afrondt verheffen het verhaal tot iets wat heel uniek is. Jezus kijkt niet neer op deze vrouw maar zij wordt onderdeel van het blijde nieuws.

14:10-11

Hier is de lezer opnieuw in Jeruzalem op de dag dat de tempelautoriteiten zich buigen over de

19 Zie: C. J. den Heyer., *Marcus II, Een praktische bijbelverklaring*, uitgeverij kok-kampen, 1985, blz. 123-124.

arrestatie van Jezus. In het actantenschema is te zien hoe nog eens onderstreept wordt dat Judas tot één van de twaalf behoort. Door het schema wordt duidelijk dat de woorden 'de twaalf' steeds herhaalt worden om duidelijk te maken dat het hier gaat om de kring rondom Jezus.

Marcus verhaalt echter niet dat Judas geld gevraagd heeft of dat hem geld beloofd is, de schrijver geeft geen motivatie voor zijn daad. Achteraf krijgt Judas geld geboden om hem aan zijn toezegging te houden. Judas gaat om die reden ook verder om een gelegenheid te vinden voor de arrestatie van Jezus. De woorden 'Hij zocht dus naar een gelegenheid om Hem te verraden' laten zien dat de tijd kort is. Het feest is begonnen en het is de vraag of Judas nog op tijd is met de overlevering van Jezus. Opvallend voor de lezer is dat geld de tegenovergestelde positie van Judas en de vrouw in Bethanië laat zien. Zij deed wat voor Jezus op dit uur gedaan moest worden en heeft haar geld besteed aan dure olie. Judas ontvangt juist geld voor zijn daad die tot de arrestatie van Jezus zal leiden. Het belangrijkste is echter dat een volgeling van Jezus Hem ontrouw is. De naamloze vrouw blijft Jezus wel trouw, ze heeft Hem een laatste eer bewezen.

Vorbereiding van het paasmaal (14:12-16)

Het verhaal vertelt niet waar het zich afspeelt, het moet ergens buiten Jeruzalem zijn.

Als lezer krijg je de indruk dat Jezus nog in Bethanië is bij Simon de melaatse. Daar wordt Jezus aangesproken door zijn leerlingen. Uit het actantenschema kan de lezer niet opmaken of de leerlingen in het zelfde huis verbleven. Wel wordt duidelijk dat het om de 14e Nisan gaat, de dag dat de paaslammeren worden geslacht en iedereen deelneemt aan het avondmaal in een kring van familie en vrienden. Zij herdenken hiermee de bevrijding uit Egypte en de redding van Israëls eerstgeborenen. Uit het schema wordt voorts duidelijk dat de bovenzaal een belangrijke rol speelt om onderdak en gastvrijheid te bieden aan Jezus en zijn leerlingen. Zo kunnen zij samen het paasmaal vieren zoals alle joden en pelgrims in de stad dat doen.

14:13-15

In het actantenschema is zichtbaar dat het getal twee meerdere malen wordt genoemd. Waarom twee van zijn leerlingen? Marcus laat zijn verhaalfiguren graag in tweetallen optreden. Misschien bedoeld de schrijver dat twee mensen beter met tweeën kunnen getuigen van Jezus' voorkennis. Het schema laat verder zien dat het woord kruik weer genoemd wordt zoals al eerder zichtbaar was bij de vrouw in Betanië. Vaak werden kruiken door vrouwen gebruikt om water te halen bij de bron, maar dit keer is het een man met een kruik die Jezus al heeft voorzien. De man wijst de weg naar de bovenzaal bij een (bekende) huiseigenaar.

14:16

Uit enkele woorden is het de lezer inmiddels duidelijk dat het precies zo is zoals Jezus gezegd had. De aangewezen ruimte op de bovenverdieping is beschikbaar, daar worden de nodige voorbereidingen getroffen voor het paasmaal. De nadruk van deze passage ligt echter bij Jezus die weet wat hem en zijn leerlingen te wachten staat als levenseinde. Hier lijkt ook gezegd te worden dat Jezus de regisseur is van het verloop, ook wanneer Hij in handen valt van zijn tegenstanders.

20

Jezus en zijn leerlingen aan tafel

14:17-18

Bij het vallen van de avond gaat Jezus met de twaalf aan tafel. Ook Judas is erbij die inmiddels

20 Zie: C. J. den Heyer., *Marcus II, Een praktische bijbelverklaring*, uitgeverij kok-kampen, 1985, blz.125-130.

terug is van zijn overleg met de hogepriesters. Judas gaat er van uit dat de andere elf leerlingen en Jezus nog van niets weten. Uit de tekst wordt niet helemaal duidelijk of Jezus eigenlijk al op de hoogte is van Judas' plannen. De voorzienigheid in voorgaande passages wekt wel de indruk dat Jezus meer zou weten. Vervolgens gaat het niet meer zozeer over het paasmaal zelf maar om de gespannen situatie waarin Jezus duidelijk maakt dat één van de twaalf Hem zal verraden. 'De twaalf' wordt in vers 17 daarom met nadruk genoemd.

14:19-20

De twaalf leerlingen reageren geschokt, ze vragen allemaal of zij de verrader zijn. Dit is een vraag van belang omdat hier uit blijkt dat iedereen de verrader zou kunnen zijn. Jezus geeft echter geen antwoord op hun vraag. Hij herhaalt alleen zijn aankondiging in andere bewoordingen, zoals uit het actantenschema blijkt. Dit komt over als een laatste wanhopige aansporing om Judas van gedachten te laten veranderen, maar deze reageert niet. De verrader blijft voor de andere leerlingen onbekend. 14:21

Alle leerlingen hebben inmiddels in dezelfde schotel gedoopt als Jezus. Judas' reactie op de woorden van Jezus blijft uit. Het lijkt er op dat alles zijn geplande loop zal hebben. De voorzin trekt speciale aandacht. Hier spreekt Jezus over de Mensenzoon over wie al eerder geschreven is. In het boek Daniël komt de 'Mensenzoon' voor. De slotzin is ook opvallend, het woordje 'Hem' lijkt op de Mensenzoon te wijzen, maar aan het einde van de zin blijkt het woordje 'Hem' te verwijzen naar de verrader. De woorden 'die mens' worden tweemaal gebruikt, en het daartussen genoemde woord 'Mensenzoon', versterkt de dubbele uitspraak. De woorden zijn zowel op de Mensenzoon als op Judas van toepassing.

14:22-24

De woorden 'onder het eten' wijzen op een voortzetting van de maaltijd alsof er niets gebeurd is. Dit is in strijd met de onmogelijkheid die de situatie met zich mee brengt, het vriendenmaal wordt vervolgt met een verrader onder de aanwezigen. Of het paasmaal volgens gebruik van het joodse sedermaal verloopt blijft onduidelijk. De onderdelen brood en wijn wijzen daar niet speciaal op omdat ze niet specifiek herinneren aan de slavernij in Egypte en de bevrijding die verbonden is met de ongedesemde broden, de bittere kruiden en de daarbij gesproken woorden. De handelingen krijgen hier een andere symbolische lading waarbij Jezus zich tot zijn leerlingen richt. De woorden 'dit is' worden rechtstreeks tot de lezer gesproken en hebben betrekking op de identiteit van Jezus. Door de begeleidende woorden bij het gebroken brood en de geschonken wijn krijgen deze onderdelen een symbolische lading. De woorden verwijzen naar eerdere passages in Marcus 4, 3-8 over de zaaier, en Marcus 12, 1-11 over de wijnboeren. Het verhaal krijgt nog extra betekenis door de spiegeling tussen het verhaal over Jezus' succes in Galilea en dat over zijn ondergang in Jeruzalem. In onderstaand schema laat ik nog eens overzichtelijk de metaforen zien.

akker		wijngaard
graan		druiven
brood = lichaam	bloed=	wijn
nemen		nemen
breken = moord	vergieten=	uitschenken
geven		geven
eten		drinken

Het gebroken brood en de uitgeschonken wijn zijn metaforen voor Jezus vermoorde lichaam en zijn bloed dat is vergoten. Jezus geeft het brood en de beker aan zijn tafelenoten. Opvallend is dat het eten van het brood niet met nadruk wordt genoemd maar het drinken van de wijn wel.

In het actantenschema is verder nog een aantal keren het woordje 'velen' vermeld wat duidt op de bestemming van het brood en de wijn, de Mensenzoon is gekomen om zijn leven prijs te geven voor velen. Het woord 'allen' springt er uit omdat het aan het slot wordt genoemd en daarmee een duidelijk accent krijgt. Voor mij neemt dat de twijfel weg of Judas ook van de beker heeft gedronken en van het brood heeft gegeten. Blijkbaar heeft hij aan alles deelgenomen en een vriendschap bezegeld waarvan het tegendeel waar is.

Met de wijn verwijst Jezus ook naar het oude Verbond, het verbondsbloed uit het Oude Testament in Exodus 14:8 en vervolgens ook in Zacharia 9:11-15, waar aan het gebeuren herinnerd wordt van het besprenkelen van de Israëlieten met het bloed van de geslachte offerdieren. In het Oude Testament staan de woorden 'vergieten' en 'uitgieten' van bloed voor moord, voor het slachten van offerdieren en voor het verbod om bloed te drinken van geslachte dieren. Dan zie ik in het actantenschema nog de woorden 'voor velen' bij het vermelden van het bloed. Deze woorden wijzen er op dat iedereen die eet van het brood en drinkt van de wijn deel krijgt aan Jezus' leven dat Hij zelf beschikbaar stelt. Je zou kunnen zeggen dat dit deel van het verhaal in het teken staat van twee aspecten: 'verraad' en 'vrijwillige overgave'. In het eerste deel is Jezus regelmatig de spreker zoals uit het schema blijkt, in het tweede deel is Hij zelfs alleen maar de spreker en heeft Hij het bovendien alleen over Zichzelf. In het eerste deel doet Hij de aankondiging dat 'één persoon' Hem zal verraden, in het tweede deel zegt Hij dat 'Hij' zijn leven prijs geeft voor velen.

14:25

In dit vers opnieuw een mededeling van Jezus over zichzelf. De wijn die ze net samen hebben gedronken is de laatste beker geweest. Jezus is hier helemaal niet treurig over, in tegendeel, In feestelijke termen vertelt Jezus dat Hij de eerstvolgende keer wijn zal drinken in de messiaanse tijd. Jezus heeft het hier over de komst van de 'Mensenzoon', weer de herhaling van het woord 'Mensenzoon'. De tijd tussen de 'oude beker' en de 'nieuwe beker' zal kort zijn volgens Jezus, maar Hij zal niet hebben gesproken in kalenderjaren aangezien de tussentijd inmiddels twintig eeuwen omvat.

De Olijfberg

14:26

Na het zingen van de lofzang gingen zij op weg naar de Olijfberg en Jezus zij tot hen: "‘Allen' aan mij worden geërgerd. Er staat immers geschreven: Ik zal den herder slaan, en de schapen zullen worden verstrooid". Een belangrijke vooraankondiging van Jezus. De vermelding van de lofzang wekt de indruk dat het paasmaal volgens de joodse regels is voltrokken, maar helemaal zeker is het niet. Jezus gaat nu met het hele gezelschap naar de Olijfberg, pas later blijkt dat Judas van elders komt. Misschien is Judas in het donker de stad in gegaan om te beschrijven waar de tegenstanders Jezus kunnen vinden.

14:27-28

Hier blijkt dat 14,17-31 een concentrische structuur bevat:

Jezus kondigt aan dat één van de twaalf hem zal uitleveren

Jezus geeft zijn leven voor velen

Jezus kondigt aan dat ze allemaal ten val zullen komen

Het woord 'allen' krijgt accent omdat het alle leerlingen omsluit die Hem zullen verraden. Wanneer Jezus in de handen van de tegenstanders zal komen zullen alle leerlingen uiteen gaan en vluchten. De 'ik'-persoon zoals vermeld in het actantenschema kan gekoppeld worden aan de tegenstander maar ook aan God die Jezus zou slaan. De metafoor van 'de herder' wijst terug naar Jezus en stelt daarnaast in het vooruitzicht dat Jezus hen na zijn dood opnieuw bij elkaar zal brengen.

14:29-31

Petrus komt twee maal aan bod in het verhaal, de eerste keer heel kort waarbij Jezus zegt dat Petrus inderdaad niet samen met de anderen ten val zal komen maar dat hij Jezus wel zal afzweren ondanks Jezus' aankondiging. Petrus negeert deze waarschuwing van Jezus net zoals Judas dat doet. In de andere passage wordt verteld over de verloochening door Petrus. Ook hier is het woord 'allen' weer van groot belang, syntactisch omdat de perikoop een kader krijgt door dit woord in het begin en aan het slot te gebruiken, maar daarnaast door de functie die het heeft voor de lezer. Het 'allen' slaat dan op de leerlingen die overmoedig zijn en Jezus tegenspreken. Jezus antwoordt hen niet meer daarna, waarschijnlijk omdat Jezus met de elf is aangekomen op de plaats van bestemming.

De arrestatie (14:34-35)

Ze komen aan in Getsemane en Jezus zegt tot zijn leerlingen dat Hij zal gaan bidden. Petrus, Jakobus en Johannes gaan met Hem mee. In de actantenanalyse kom ik de woorden 'dodelijk bedroefd' tegen in vers 34, waarmee Jezus aan Zijn drie leerlingen duidelijk wil maken dat hij verdrietig en angstig is voor zijn aanstaande dood. Hier worden emoties van Jezus beschreven, vooral het 'dodelijk' benadrukt de doodsangst. Hij vraagt de drie om wakker te blijven en werpt zich biddend op de grond. De Vader wordt gesmeekt of 'dit uur' aan Hem voorbij mag gaan.

Dat Jezus bidt wordt op twee manieren vermeld, namelijk eerst in de indirecte rede en vervolgens nog eens in de directe rede. De lezer vraagt zich af waar het woordje 'het' op zou kunnen wijzen bij 'het uur' omdat uren meestal voorbij gaan op een vanzelfsprekende manier met het verstrijken van de tijd. De woorden 'het uur' keren terug in vers 41 en 42, in 14:42 wordt duidelijk dat het om 'het uur' van verraad gaat.

14:36

Met het woordje 'Abba' in vers 36 wordt de verwachting opgeroepen dat het aanspreken van God beantwoord zal worden., zeker wie erop vertrouwt dat hij gehoor vindt. Het 'Abba' drukt wederkerigheid uit.

Door de woorden 'deze kelk' in vers 36 weet de lezer al dat het lijden niet van Hem zal worden weggenomen, gezien de aankondigingen die Jezus hier voor al heeft gedaan over 'deze kelk'. De kelk wijn die een verwijzing was naar zijn vergoten bloed. Het vergieten van Jezus' bloed lijkt onontkoombaar omdat God Zijn trouw eist, zelfs als dat de dood tot gevolg heeft.

14:37-41

Opvallend is dat Jezus voor het eerst een eigennaam gebruikt wanneer Hij Petrus als 'Simon' in vers 37 aanspreekt. De eigennaam versterkt de emotionele lading van Jezus' teleurstelling over zijn slapen. Petrus had beloofd om Jezus gezelschap te houden tot in de dood (vers 31) maar in plaats daarvan kan hij nog geen uur wakker blijven. Jezus is in de verzen 14: 39-40 de enige sprekende persoon die wordt opgevoerd, de anderen zwijgen uitdrukkelijk. Toch gaat de aandacht van de lezer al snel naar de leerlingen die in slaap zijn gevallen. De verteller voert verzachtende omstandigheden aan waardoor je als lezer begrip krijgt voor de leerlingen.²¹

14:38-42

Als Jezus terug komt vindt Hij zijn leerlingen in slaap. Hij concludeert: 'de geest is gewillig maar het vlees is zwak'. In het schema komen 'gewillig' en 'zwak' tegenover elkaar te staan. Als Hij voor een tweede en derde keer terug komt blijken zijn leerlingen weer te slapen. Uiteindelijk laat Hij ze slapen want 'het uur' is aangebroken.

14:43-46

Judas verschijnt samen met een bende misdadigers. Door Jezus te kussen geeft Judas aan wie 'de verrader' is. Hoe Judas op de hoogte is dat hij Jezus in de boomgaard kan vinden is niet duidelijk voor de lezer. De aandacht van de lezer gaat bijna automatisch naar 'het teken'. Waarom Judas juist dit teken heeft gekozen wordt niet verteld. Waren de leerlingen ook getuigen van deze begroeting? Hebben zij begrepen dat Judas de verrader is? Deze details laat de schrijver in het midden. Opmerkelijk is het woord 'Rabbi' waarmee Jezus wordt aangesproken door Judas, het benadrukt de joodse afkomst van Jezus.

14:47-50

'Allen' laten ze Hem uiteindelijk in de steek en zij slaan op de vlucht in vers 50. Blijkbaar zijn de overige acht leerlingen intussen ook in de boomgaard van de Olijfberg gearriveerd, 'allen' verwijst naar 'de twaalf'. In vers 49 wordt nog een uitspraak van Jezus zichtbaar die verwijst naar de Schrift: "Maar zo moeten de Schriften worden vervuld". Deze uitspraak verwijst naar de profetieën in het Oude Testament.

14:50-52

Een jongeman met enkel een 'nachtkleed' om zijn lijf blijft staan, maar wanneer ook hij wordt vastgegrepen rent de man weg zonder zijn 'nachtkleed'. Het incident lijkt aan te geven dat deze man vanuit zijn nachtrust is gekomen om Jezus te helpen. De jongen wordt opgevoerd als tegenstelling van 'de twaalf'. Eindelijk iemand die het voor Jezus op wil nemen en snapt wat er gebeurt.

De hier boven besproken passage, 14: 32-53, lijkt uit een tweedeling te bestaan maar door de woorden 'en terwijl Hij nog sprak' in vers 43 worden de delen tot één geheel. Daar komt bij dat er sprake is van een eenheid van plaats en tijd. Er zijn wel twee opposities zichtbaar: de slapende leerlingen enerzijds en de actieve verrader met zijn bende anderzijds. Ook is een tegenovergestelde reactie van Jezus zichtbaar, zijn zwakke angstige positie en de sterke vasthoudendheid waarmee Hij

21 Zie: C. J. den Heyer., *Marcus II, Een praktische bijbelverklaring*, uitgeverij kok-kampen, 1985, blz.136.

zijn dood tegemoet gaat.

Het verhoor (14:53-72)

De episode 14:53-72 is niet opgedeeld in tweeën maar laat weer een concentrische constructie zien. Het middenstuk gaat over het verhoor van Jezus voor de Hoge Raad. Dit deel wordt omsloten door het verhaal van de verloochening door Petrus. Ook hier weer een duidelijke eenheid van plaats, de ambtswoning van de hogepriester. De tijd laat ook grotendeels een eenheid zien omdat de twee gebeurtenissen tegelijkertijd lijken plaats te vinden. Het gedrag van Petrus is tegenovergesteld aan het gedrag van Jezus. De eerste ontkent dat hij iets met Jezus te maken heeft, terwijl Jezus juist onomwonden zegt wie Hij is. Wat Jezus hier meemaakt beantwoordt aan wat hij vooruit heeft gezien.

14:53-54

Het woord 'opperpriesters' staat in het meervoud samen met het meervoud van 'heel de Hoge Raad' in vers 55. Opvallend is de vermelding van het enkelvoudige woord 'hogepriester' in vers 53 en 54. Blijkbaar is de kring van tegenstanders groter geworden om meer macht te kunnen uitoefenen. Petrus houdt zich ondertussen schuil tussen personeelsleden van de hogepriester op de binnenplaats²²

14:55-59

In deze passage is de Hoge Raad zoekende om getuigen te vinden die een grondslag kunnen bieden voor een procedure die tot Jezus' dood kan leiden. De verteller is duidelijk op Jezus' hand zodat alle getuigenissen die er zijn bij voorbaat al gezien worden als leugens. De vergadering blijkt niet uit te zijn op de vraag naar de waarheid, maar op het verzamelen van belastende verklaringen om de dood van Jezus te rechtvaardigen. Een goed voorbeeld is vers 58 waarin gezegd wordt:

“We hebben Hem horen zeggen: Ik zal deze tempel afbreken, die door mensenhanden is gemaakt, en in drie dagen een andere bouwen, die niet door mensenhanden gemaakt is”.

De woorden 'in drie dagen' doen de lezer denken aan de drie dagen van de opstanding van Jezus'.

De volgende zin in vers 59 laat zien dat het om een valse getuigenis gaat:

“Maar ook hier stemde hun getuigenis niet overeen”. Hier in wordt de onmogelijkheid zichtbaar om op basis van de getuigenissen een doodvonnis vast te leggen. Het bewijst nog eens met kracht de onschuld van Jezus.

14:60-61a

De hogepriester probeert een reactie van Jezus te krijgen op wat de getuigen hebben verklaart, maar Jezus zwijgt. De herhaling van het woord 'getuigenis' zoals in het actantenschema zichtbaar is wijst op het belang van de verklaringen die worden afgelegd en de reactie van Jezus daar op.

14:61b-62

In vraag die hier gesteld wordt ligt de nadruk op het persoonlijk voornaamwoord 'Hem'. Uit de woorden: “Zijt Gij de Christus, de Zoon van de Gezegende?” maak ik op dat het ironisch of sarcastisch bedoeld is. De hogepriester gaat er van uit dat Jezus niet werkelijk de Messias kan zijn en al helemaal niet de Zoon van de Gezegende. Het woord 'Gezegende' kan hier gezien worden als

22 Zie: C. J. den Heyer., *Marcus II, Een praktische bijbelverklaring*, uitgeverij kok-kampen, 1985, blz.140.

vervanging van de onuitsprekelijke naam van God. Jezus geeft in vers 62 in elk geval volmondig antwoord door te zeggen: "Ik ben het! Gij zult den Mensenzoon gezeten zien aan de rechterhand der Majesteit, en Hem zien komen op de wolken des hemels". Hier valt het woord 'Majesteit' op als plaatsvervangend woord voor God. Dit woord is nog niet eerder gevallen in het passieverhaal. De benaming 'Mensenzoon' is echter al meerdere malen genoemd waarmee Jezus' persoon volledig is onthuld. De twee uitdrukkingen samen 'Mensenzoon' en 'Zoon van de Gezegende' geven de continuïteit weer die begonnen is met David, aan wie was toegezegd dat diens zoon nooit in de steek zou worden gelaten. God zou voor diens zoon altijd een Vader zijn. De Messias zetelt aan de rechterhand Gods wat er op wijst dat Jezus zal worden gered en wordt bekleed met een koninklijke macht en waardigheid die boven David uit stijgt.

14:63-64

Het stukscheuren van de onderkleding van de hogepriester is een teken van rouw waarmee wordt aangegeven dat 'de godslastering' door Jezus als waarheid is aangenomen. Het vonnis wordt uitgesproken: 'dat Hij des doods schuldig was'. Deze uitspraak geldt als een schuldig verklaring waarop de doodstraf staat. Alleen als lezer weet je dat Jezus uitspraak al bij voorbaat door de stem uit de hemel bevestigd was, en dat het daarom geen godslastering kan zijn.

14:65-66

De bespotting en het bespuwen doet denken aan de vijanden, de spotters, in Psalm 22. Het woord 'profeteer!' wijst op de uitspraak die door omstanders in twijfel wordt getrokken, namelijk de bewering dat Jezus een profeet zou zijn zoals die aan Mozes was toegezegd. Jezus wordt als valse profeet gezien die mensen afhoudt van het onderhouden van de Tora. Zo'n valse profeet moet ter dood veroordeeld worden. De lezer weet intussen dat alles wat in het passie verhaal tot nu toe voorvalt al eerder door Jezus is aangekondigd. De bespotting is zelfs al aangekondigd in het Oude Testament waarvan Psalm 22 een voorbeeld is. Voor de lezer is al duidelijk dat Hij de profeet is.²³

14:66 -72

Hier wordt nog eens heel gedetailleerd gezegd wat Jezus verkondigd heeft in het laatste vers. 'Ik ken den mens niet van wien gij spreekt' geeft aan dat het om Jezus gaat. Alleen klopt het niet omdat de omstanders niet over Hem hebben gesproken. De termen 'vloeken en zweren' onderstrepen de emotionele lading van de uitspraak van Petrus, het maakt de afstand tot Jezus nog groter dan het al is. Er kraaide een haan' in vers 68 veronderstelt dat Petrus het kraaien gehoord heeft, maar of dat werkelijk zo is weten we als lezer niet. In het actantenschema is zichtbaar dat het kraaien van de haan meerdere keren genoemd wordt om te laten zien dat de aangekondigde gang van zaken onomkeerbaar dichterbij komt.

De antwoorden van Petrus kunnen tegenover de positie van Jezus gesteld worden. De woorden van Jezus zijn een zelfbevestiging terwijl de woorden van Petrus juist ontkennend van aard zijn. Ook staat Petrus in een merkwaardige oppositie ten opzichte van de getuigen in vers 58 die met zekerheid beweren een uitspraak van Jezus te kennen.

²³ Zie: C. J. den Heyer., *Marcus II, Een praktische bijbelverklaring*, uitgeverij kok-kampen, 1985, blz.144-145.

De laatste zin 'en hij barstte in tranen los' laat zien dat Petrus spijt heeft van zijn uitspraken. Petrus komt hier tot inkeer wat wellicht de weg opent naar nieuwe mogelijkheden in tegenstelling tot Judas die in de anonimiteit van de afwezige verdwijnt.

Hoofdstuk 15

In hoofdstuk 15 zijn allerlei concentrische structuren zichtbaar. Vers 1-5 en vers 6-15 hebben een zelfde soort opbouw.

Inleiding	vers 1	verzen 6 tot 8
dialog	verzen 2 tot 5a	verzen 9 tot 14
conclusie	vers 5b	vers 15

De eerste dialoog kent op zijn beurt ook weer een concentrische structuur.

Eerste woordenwisseling tussen Pilatus en Jezus	vers 2
onderbreking door de hogepriesters	vers 3
tweede woordenwisseling tussen Pilatus en Jezus	verzen 4-5a

15:1 -2

De Hoge Raad neemt pas in de ochtend een besluit waarbij alle betrokkenen genoemd worden. Uit het actantenschema blijkt dat de betrokkenen steeds weer met nadruk genoemd worden. Ook het woord 'overleveren' loopt als een rode draad door het verhaal. Dit wordt niet in verband gebracht met God maar met de tegenstanders van Jezus, eerst de tempelautoriteiten en aan het eind Pilatus als tegenstander.

In vers 2 komt de uitdrukking 'Koning der Joden' in beeld, waarbij ik in eerste instantie weer denk aan de uitdrukkingen 'Messias' en 'Zoon van God'. Het verhaal wordt zo verteld dat de lezer zelf geneigd is het antwoord al te gaan geven.

De uitdrukking 'Koning der Joden' neemt een belangrijke plaats in zoals blijkt uit het actantenschema. De toon van Pilatus lijkt sarcastisch en lokt een negatief antwoord uit. 'Ge zegt het' geeft het antwoord dan ook een negatievere lading dan een gewone ontkenning.

15:3-5

De woorden 'antwoordt Gij niets' benadrukken het zwijgen van Jezus. De lezer doet dit denken aan de woorden die in Jesaja 53 worden gesproken over de Knecht van JHWH. Het schaap dat niet tegenstribbelt als het naar de slachtbank wordt geleid.

Jezus spreekt niet meer tot aan zijn uitspraak van godverlatenheid aan het kruis in overeenstemming met het verhaal uit Jesaja 53.

15:6-10

Pilatus doet een poging op Jezus te redden door om een amnestieregeling te vragen.

De naam 'Barabbas' is opvallend in het verhaal, omdat in deze passage verder niet zoveel eigennamen worden gegeven. Het is een politieke moordenaar die uiteindelijk op aandringen van de omstanders wordt vrijgelaten. Jezus moet het daarentegen ontgelden.

15:11-13

Opmerkelijk in deze passage is het feit dat het publiek verandert van welgezend in vijandig. Het wordt duidelijk dat de hogepriesters inderdaad zinnen op een list, zoals in 14:1 al werd gezegd. De tempelautoriteiten maken gebruik van de amnestieregeling door Barabbas vrij te laten. De woorden 'kruisigen' en 'Koning der Joden' voeren de boventoon in dit gedeelte van het verhaal zoals zichtbaar is in het actantenschema.

15:14-15

Het beeld dat de lezer van Pilatus krijg is dubbel. Enerzijds acht Pilatus de beschuldigingen ten aanzien van Jezus onbewezen en onduidelijk, anderzijds leidt het verhoor toch tot de vrijlating van Barabbas. Het voorval draagt bij aan de invulling van de uitdrukking 'de Mensenzoon die zijn leven prijs geeft voor velen'. Semantisch gezien is deze passage interessant omdat er allerlei opposities zichtbaar zijn. Jezus en Barabbas zijn beiden gevangenen, Jezus zonder politieke ambities, Barabbas juist wel met politieke motieven. Jezus wordt beschuldigd door religieuze autoriteiten, terwijl Barabbas beschuldigd wordt door burgerlijke autoriteiten. Jezus brengt een dode tot leven terwijl Barabbas iemand ter dood heeft gebracht. En tot slot kan ik nog noemen dat Jezus geen schuld heeft maar wel ter dood wordt gebracht en dat Barabbas wel schuld heeft maar wordt vrijgelaten. Marcus is er niet op uit om het formele proces te beschrijven maar wil veel meer duidelijk maken wat Jezus' houding is ten aanzien van zijn vijanden. De onschuld van Jezus wordt onderstreept in het passieverhaal van Marcus.

15:16-32

Rondom de tekst over de kruisiging van Jezus staan concentrisch twee andere delen met informatie.

Jezus bespot als 'Koning van de Joden'	15: 16- 20
Simon helpt met het dragen van het kruis	15:21
Jezus gekruisigd als 'Koning van de Joden'	15:22 -26
Twee moordenaars naast Hem gekruisigd	15:27
Jezus bespot als 'Koning van Israël'	15:29- 32

Het middenstuk van de kruisiging wordt heel summier beschreven zonder al te veel details waardoor de lezer nauwelijks een goede voorstelling krijg van deze gebeurtenis.

15:16- 20

De bespottingen, die doen denken aan Psalm 22, herhalen de geseling die Jezus eerder kreeg van tempelautoriteiten en knechten. Nu is Jezus echter niet een 'profeet' maar een zogenaamde 'koning'. Deze bespotting wordt juist heel uitgebreid omschreven waardoor de lezer zich hier alles bij voor kan stellen. De 'purperen mantel', de 'rietstok' en 'de kroon van doornen' zeggen genoeg.

15:21

De woorden in het actantenschema 'Simon van Cyrene, de vader van Alexander en Rufus' zijn opvallend omdat de twee genoemde personages verder niet voorkomen in het verhaal.

Ze vormen een referentiepunt buiten de tekst, wellicht om aan te geven dat het hier gaat om een personage dat buiten de groep van vijanden staat. Hij is in het rijtje personages te scharen van de vrouw die Jezus zalfde, en de man die zonder zijn nachtkleed weg rende. Figuren die juist handelen en hiermee tegenover vijanden en spotters komen te staan.

15:22-26

De lezer komt als zodanig niets te weten van het precieze verloop van de kruisiging. In het actantenschema is wel duidelijk dat het woord 'kruisiging' vaak genoemd wordt en om die reden belangrijk is.

Er is wel sprake van een duidelijke tijdsaanduiding en ook het opschrift op het kruis wordt duidelijk omschreven 'Koning der Joden' een uitspraak die telkens terug keert in het verhaal. Jezus is een koning zonder troon en zonder macht, hij toont zich eerder machteloos volgens omstanders.

Er zijn nog twee details zichtbaar, namelijk het aanbieden van de 'beker zure wijn' en 'het verloten van zijn kleren'. Het aanbieden van de beker verwijst naar het Oude Testament. Hoewel er niet letterlijk 'kelk' of 'beker' staat moet ik toch onwillekeurig denken aan het verzoek van Jezus om de kelk aan Hem voorbij te laten gaan.

Het tweede detail verwijst naar Psalm 22 waarin de omstanders dobbelen om zijn kleren.

Hiermee suggereert Marcus dat het Oude Testament profetische uitspraken deed die nu waarheid worden.

15:27

De twee misdadigers die elk aan een kant van Jezus worden gekruisigd krijgen ook niet veel aandacht van de verteller. De episode doet de lezer denken aan de uitspraak in Jesaja 52 waarin het volgende gezegd wordt 'Ten behoeve van hen is zijn leven overgeleverd aan de dood, en is hij gerekend onder de misdadigers, de misdaden van velen heeft hij op zich genomen, en om hun misdaden is hij overgeleverd'.

15:29-32

De hoon van de voorbijgangers doet denken aan de spotters uit Psalm 22.

'Anderen heeft Hij gered, Zichzelf kan Hij niet redden' deze woorden van opperpriesters en schriftgeleerden laten zien dat zij zich de woorden van de tegenstanders onder het kruis eigen maken. Uit de tekst maak ik op dat zij Hem niet zozeer direct beschimpen maar zich eerder samen vermaken als tempelgeleerden onder elkaar. Hier noemen ze hem 'Koning van Israël' als variant op 'Koning der Joden'. Zelfs de schuldige bandieten naast Hem aan het kruis schelden Hem uit.

Jezus is omgeven door vijanden en tegenstanders. Dit doet denken aan Psalm 22:13 'Bonkige stieren staan om mij heen, Buffels van Basjan omsingelen mij' en Psalm 22:17 'Dan komen honden om mij heen, een bende boosdoeners houdt mij omlegerd. Ze doorboren mijn handen en voeten'.

15:33-39

De volgende episode is juist heel gedetailleerd beschreven. Allereerst de uitspraak 'Eloï, Eloï, lema sabachthani', Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten'.

Ook hier een concentrische structuur

Jezus slaakt een diepe zucht	vers 15:37a
Jezus geeft de geest	vers 15: 37b
Het voorhangsel van de tempel scheurt in tweeën	vers 15: 38
De uitspraak van de centurio	vers 15: 39

24

15:33-34

Na de kruisiging zijn drie uur verstreken voordat heel de aarde in volledige duisternis wordt gehuld. Het woord 'duisternis' komt dan ook verschillende keren terug in de actantenanalyse.

Duidelijk is dat het hier niet gaat om een willekeurig natuurverschijnsel maar om een verduistering van God. De uitroep van godverlatenheid aan het kruis is net als het eerder genoemde woordje 'Abba' in het Aramees opgeschreven, de moedertaal van Jezus. Jezus is niet de eerste die in vertwijfeling roept tot God, dat realiseert ieder mens zich maar al te goed. Er is ook een verschil, omdat Jezus de gemartelde persoon is waarvan God tot twee keer toe heeft gezegd dat het zijn 'Zoon' is. De lezer verwacht dan ook een antwoord uit de hemel, maar het antwoord blijft uit.

15:35-36

Wie zijn dan toch die mensen onder het kruis die zijn boodschap niet hebben verstaan, omdat ze geen Aramees kennen. De 'hogepriesters en schriftgeleerden', die in de actantenanalyse zichtbaar steeds weer terug keren, hebben wel weet van de profeet Elia. Zij hebben de Aramese woorden verkeerd verstaan of het is een moedwillige verdraaiing van de tekst. Dat laatste lijkt me waarschijnlijk, dat ze 'Eloï' hebben verdraaid tot Elia als een soort grap.

De woorden 'vulden een spons met azijn, stak ze op een riet, gaf Hem te drinken' doet de lezer denken aan Psalm 22:16 'Mijn keel is droog als een scherf' en ook aan Psalm 22:15a 'Als water ben ik uitgegoten'. De spons met azijn dient om Jezus' dorst te lessen en daardoor zijn leven te verlengen.

15:37-39

'Toen riep Jezus met luider stem'. Bij deze zin worden verder geen woorden gegeven. Misschien heeft Jezus hier inderdaad nog gesproken, misschien was het ook een schreeuw of een zucht van het uitblazen van de laatste adem. Het uitblazen kan geïnterpreteerd worden als 'het geven van de geest'. Wellicht wordt hier bedoeld dat de Geest van God zo hard wordt uitgeblazen dat het voorhangsel van de tempel in tweeën splijt als een straf voor de tempelautoriteiten.

De hoofdman heeft dit alles aanschouwt en is ter plekke tot geloof gekomen 'Waarachtig, deze man was Gods Zoon'. De verantwoordelijk voor de uitvoering van de doodstraf begint Jezus als eerste te herkennen als Zoon van God.

15:40-16:8

Hier worden verhaalfiguren opgevoerd die nog niet eerder genoemd zijn in het verhaal, het zijn de vrouwen bij het kruis. Uit het actantenschema blijkt dat een overgang van tijd zichtbaar wordt. Het verhaal zet in met een inleiding van de vrouwen, vervolgens gaat het verhaal over tot de avond voor het ingaan van de Sabbat en de daaropvolgende ochtend (15: 42 en 16: 1-2). De plaats is een andere dan aan het begin. De vrouwen staan wel op een plaats waar ze alles kunnen zien, maar ze kijken toe van een afstand. Door dit gegeven ontstaat een ruimtelijke distantie ten opzichte van Golgota waar Jezus op dat moment wordt gekruisigd.

24 Zie: C. J. den Heyer, *Marcus II, Een praktische bijbelverklaring*, uitgeverij kok-kampen, 1985, blz. 151-160.

Wanneer vervolgens over de handelingen van de vrouwen wordt verhaalt, speelt dit alles zich af rond het graf van Jezus. De plaatsbepaling in de actantenanalyse laat niet zien hoe die plaats zich verhoudt tot die van de kruisiging. Het lijkt buiten de stad te zijn gelegen. Het thema ondergaat ook een verandering, van de arrestatie en executie gaat het over naar de verrijzenis en het lege graf.

Na de inleiding horen de vrouwen van een man dat Jezus is opgestaan uit Zijn graf. De slotzin van 16:8 staat duidelijk in verband met 16:5-6a waar verteld wordt dat de vrouwen bij het graf arriveren en daar van een man horen dat ze niet bang hoeven te zijn. Dit in tegenstelling tot 15:40-41 waarin de vrouwen zonder vermelding van emoties staan toe te kijken.

Hoe is Psalm 22 nu te verbinden met het passie verhaal van Marcus?

De eerste christengemeenten hebben deze psalm gelezen als de psalm van Jezus aan het kruis. Marcus vermeldt het openingsvers van de psalm als het laatste woord van Jezus. Lucas en Johannes hebben andere kruiswoorden, maar ook in hun verhaal van de gebeurtenissen rondom Jezus' dood speelt Psalm 22 een belangrijke rol. In Marcus 15 komen drie verwijzingen naar de psalm voor. Allereerst vertelt hij in vers 24 over de verdeling van Jezus kleren, met een duidelijke verwijzing naar Psalm 22:19. Even verder, in vers 29-32, verhaalt hij over de spot van de omstanders, de hogepriesters en de schriftgeleerden. Marcus zinspeelt hier duidelijk op de verzen 7-9 van Psalm 22. De derde verwijzing naar de psalm is uiteraard het kruiswoord in Marcus 15:34 waar deze scriptie zich op richt. Het ligt het meest voor de hand om aan te nemen dat het gaat om een uitspraak die Jezus inderdaad zo gedaan heeft en dat de eerdere verwijzingen door Marcus of door zijn bronnen in het verhaal zijn vervlochten.

Het is opvallend dat met name de eerste twee verwijzingen in nauw verband staan met de vraag wie Jezus eigenlijk is. Is Hij de koning van de Joden, ofwel de Messias? De uitdrukking 'koning der Joden' komt in Marcus vijf keer voor, en alleen maar in hoofdstuk 15. Na de verdeling van zijn kleren wordt Jezus gekruisigd, en de aanklacht tegen Hem luidt: 'De Koning der Joden' (vers 26). Ook de bespotting draait om Jezus' koningschap: “de Christus, Israëls Koning, kome nu eensaf van het kruis, opdat we het zien en geloven!” (vers 32).

Kennelijk wil Marcus, terwijl alles in zijn verhaal ertegen pleit, de stelling overeind houden dat Jezus wel degelijk de koning der Joden is. En hij voert daarbij schriftwoorden uit Psalm 22 aan als getuige. Tegelijkertijd zijn die alleen op te vangen voor de goede verstaander. “Wie ore heeft om te horen, moet goed luisteren”(Marcus 4:9).

Voor wie Jezus volgt, hebben de zichtbare omstandigheden niet het laatste woord. Al zijn die volstrekt uitzichtloos, al lopen ze uit op de dood. Je hoeft niet af te gaan op hetgeen je ogen zien, of hetgeen je hart ervaart, maar op wat je oren horen. God fluistert ons via Marcus toe dat zijn plan niet wordt verijdeld, zelfs niet als Jezus voor het menselijk oog op een ellendige manier sterft.

Waarom kan Psalm 22 voor Marcus fungeren als getuige dat Jezus de Koning der Joden is?

De ik-figuur in de psalm is David; of is Hij een willekeurige lijdende rechtvaardige? Psalmen werden vaak geïnterpreteerd met het oog op de toekomst. Men verwachtte de doorbraak van Gods heerschappij, waarmee een nieuwe tijd zou aanbreken. Verschillende gebeurtenissen zouden

daarmee gepaard gaan, het eindoordeel over de goddelozen en de redding en het herstel voor Israël. De rechtvaardigen die in de psalmen worden beschreven, die ondanks hun onschuld door de goddelozen zijn gedood, zouden dan door God in het gelijk gesteld worden. Dit is bijvoorbeeld ook te lezen in het boek Wijsheid van Salomo 2:12-20 en 5:1-7. De beschrijving van de rechtvaardige in deze passages sluit aan bij de individuele klaagzang van Psalm 22.

Het is aannemelijk dat de evangelisten Jezus als zo'n lijdende rechtvaardige wilden beschrijven. Dat geldt vooral voor Lucas. Marcus spreekt over 'waarachtig, deze man was Gods zoon' (vers 15:39) Maar een lijdende rechtvaardige is nog niet de Koning der Joden. Dus er moet nog een stap zitten tussen Psalm 22 en het gebruik van deze psalm door Marcus in zijn evangelie.

Als ik de plaats van Psalm 22 in de bijbel bekijk kom ik tot de conclusie dat Psalm 22 volgt op twee koningspsalmen (20 en 21). Daarin staat de bescherming van de koning en zijn verhoor door God centraal (Psalm 20:2,3,7,10 en 21:2,3,5). In veel opzichten vormt Psalm 22 daar een contrast mee.

Wat gebeurt er als God zijn koning niet antwoordt (Psalm 22:2,3)?

Alle drie de psalmen zijn bovendien van David. Het is goed mogelijk, dat voor de evangelisten deze psalmen niet alleen afkomstig waren van David, maar ook sloegen op de toekomstige Zoon van David, die als de Messias Gods heerschappij op aarde zou brengen.

Men las de psalmen als profetieën van Gods toekomst.

In de psalm komt uiteindelijk toch een antwoord.

De lezer krijgt niet te horen hoe het antwoord luidt, maar vanaf dat moment komt de lezer de bedreigende machten niet meer tegen. De dichter richt zich tot zijn volksgenoten om van de redding en de trouw van God te zingen (vanaf vers 23). En aan het slot stroomt de lofzang over de grenzen van Israël heen, de wereld van de volken in. En zelfs over de grenzen van dood en leven wordt God geprezen.

Het zou niet ondenkbaar zijn geweest dat de evangelisten ook dit deel van de psalm in het evangelie hadden opgenomen in verband met de opstanding van Jezus. De evangelisten doen dat echter niet.

Vooraf bij Marcus valt op dat de nadruk ligt op het feit dat Jezus verlaten wordt door God. De drie uur durende duisternis is een aanwijzing dat zich het einde over de Zoon van God voltrekt.

Over de opstanding is Marcus heel kort, het is echter de vraag of de stilte die hij op dit punt laat vallen, niet de rest van de psalm oproept. Leven voor de gestorven Zoon en zijn broeders en zusters. Het hoogtepunt van Marcus' evangelie is dat Jezus, door God verlaten, sterft. Dit leidt tot de erkenning zoals te lezen in Marcus 15:39 "Waarachtig, deze man was Gods zoon". De titel Zoon van God omvat meer dan het Koningschap der Joden alleen. Marcus wil duidelijk maken dat juist in de smadelijke dood van Jezus, het Koningschap van God zelf zichtbaar wordt. God zelf is aanwezig in het eenzame sterven van zijn Zoon.

In onze beleving kan God geheel afwezig zijn. In de wereld om ons heen en in ons hart kan alles ertegen pleiten dat hij bij ons is, dat Hij ons redt. Net als Marcus moeten wij het doen met een woord. Al is de dood rondom ons en de godverlatenheid binnen in ons, wij horen de Zoon van God. Zijn sterven wordt ons leven.

Het lijden is door God zo gewild, dit is profetisch uitgesproken in het Oude Testament. De passie van Marcus wordt gezien in het licht van deze voorspellingen uit het Oude Testament.

Ook de vele afzonderlijke details binnen het verhaal grijpen terug op Gods heilsplan van het Oude Testament. Het oerchristendom heeft het leven van Jezus al beschreven. Deze woorden en tekens hebben de weg van zijn Zoon bepaald. Jezus bezat deze voorkennis van zijn dood zoals hij aan zijn leerlingen duidelijk wilde maken. Het lijden was zelfs een moeten omdat hij de Godsknecht is die plaatsvervangend zijn leven geeft als losgeld voor velen. Aan het kruis bidt Hij de woorden van Psalm 22:2 waarmee hij zich vol vertrouwen tot God richt. In herinnering wordt Psalm 22:19 verhaald wanneer Marcus schrijft over het dobbelen om zijn kleren. Met woorden uit Psalm 22:8 wordt de bespotting van Jezus door omstanders verteld.

Jezus geeft aan dat hij dorst heeft wat een verwijzing is naar Psalm 22:16 en wordt vervolgens

verkwikt met een mengsel van azijn en water. Bij Marcus is ook een belangrijk detail dat Zijn zijde wordt doorboort in plaats dat men zijn beenderen stuk slaat. Dit wijst op Psalm 22:21, een bewijs voor Zijn voorspellingen. Al deze aanwijzingen laten zien dat de passie van Marcus moet worden gelezen in het licht van Psalm 22. Psalm 22 geeft een profetische schildering van de gebeurtenissen rondom het lijdensverhaal van Jezus. Dat wil niet zeggen dat Marcus voortdurend letterlijk de woorden uit de psalm citeert, nee, hij vormt zijn woordkeus naar het Oude Testament. De voorspellingen uit Psalm 22 hebben altijd als bewijs gediend in het evangelie van Marcus. Betekent dit dan dat de lijdensgeschiedenis een vervulling is van wat reeds was voorspeld? Waarschijnlijk is het verhaal van Jezus meer dan dat, het is wel degelijk ook een historisch gebeuren

Het stukslaan van beenderen, het verloten van kleding, het aanreiken van azijn, zijn allemaal handelingen die ook werkelijk hebben plaatsgevonden bij verschillende kruisigingen. De bespotting door Joden is zeer aannemelijk te noemen aangezien het om een doodvonnis gaat.

Een goede reden om aan te nemen dat Jezus de woorden “Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?” werkelijk heeft uitgesproken, is het feit dat de evangelist het de lezer niet moeilijker wilde maken dan dat het al is. Waarom zou Marcus in het Aramees citeren als bijna geen mens dat kan lezen? Een goed argument om aan te nemen dat Jezus deze uitspraak ook daadwerkelijk heeft gedaan op moment van de kruisiging. Aramees was ook een gangbare taal voor bepaalde groepen Joden. Het Hebreeuws was meer de taal van de schriftgeleerden.

Waarschijnlijk heeft Jezus ook Aramees gesproken, hoewel Hij in de synagoge waarschijnlijk Hebreeuws hoorde. Er waren in de tijd van Jezus twee soorten Joden. Zij die Grieks spraken en zij die Aramees spraken. De eerste groep sprak het koinè Grieks, dat waren de Hellenisten. De laatste groep sprak Aramees, zij werden Hebreeën genoemd. Het Hebreeuws lijkt veel op het Aramees. Het Aramees was meer de taal die de Joden onder elkaar spraken.

Marcus probeert in 14:1-16:8 aan te tonen dat Christus slechts een betrekkelijk onderscheid maakt tussen zijn broeders en zijn vijanden, en mensen in het algemeen.

Hij is zich ervan bewust dat onder de broeders, de twaalf apostelen, zich iemand bevindt die Hem zal overleveren aan de vijanden, namelijk Judas Iskariot. En dat alle broeders ten val komen, ook Petrus, die Hem tot driemaal toe zal verloochenen. Hij spreekt deze profetieën uit tegenover de betreffenden maar laat het hierbij, eet en drinkt zelf met hen.

Tegenover deze zwaktes van zijn broeders staan die van zijn vijanden. Zijn vijanden leggen bij Christus' verhoor door Pilatus valse getuigenissen af. Daarop reageert Christus even terughoudend. Zo betrekkelijk kan dus het onderscheid voor Christus zijn. Ik denk aan de vrouw in Betanië die balsem over Zijn hoofd laat vloeien, iets waarover Christus heel anders denkt dan Zijn broeders.

Aan de vrouw bovendien die standvastig de waarheid spreekt over Petrus bij zijn daad van verloochening. En wie anders dan een vreemde jongeman in een linnen doek ging Christus achterna toen deze werd belaagd voor zijn uitlevering? De broeders zijn zeker niet heilig en anderen kunnen eveneens deugdzaam zijn. Wat nu met die terughoudendheid als Hij aan het kruis hangt? Dan richt Christus zich vragend en smekend tot God: “waarom hebt Gij mij verlaten?” zegt Hij, en wijst op zijn bestaansgrond waaruit Gods liefde spreekt. Die is er toch niet voor niets? Christus vertrouwt op Gods hulp maar vooral hier op, dat God weet wat Hij wil (dat goed is).

Christus wil broeder en vijand voorgaan op de weg naar God. Dat belooft Hij aan God.

Daar over gaat Psalm 22. Met dat 'terughoudende' van Christus doel ik natuurlijk op het oordelen en veroordelen. Bijvoorbeeld als Hij voor de zoveelste keer ontdekt dat zijn broeders in slaap zijn gevallen terwijl Hij hen verzocht had wakker te blijven, veroordeelt Christus hen niet maar stelt dat het vlees zwak is. Dat geldt voor vriend (broeder) en vijand.

Tot slot een korte motivatie waarom ik de scriptie bij Marcus 16: 8 heb laten eindigen.

Met de scène bij het graf eindigt het verhaal van Marcus. Daarna zijn er nog vele tekstuitgaven gevolgd met allerlei toegevoegde einden. Volgens deskundige exegeten zijn dat echter geen werkelijke toevoegingen van Marcus geweest. In de oudste manuscripten die gevonden zijn

ontbreekt de laatste pagina. Daar komt bij dat in de meeste uitgaven wordt geschreven over de verschijningsverhalen uit de andere drie evangeliën. Wel is het zo dat vrijwel alle kerken de laatste bladzijde wel als canoniek hebben erkend. Hadden ze dat niet gedaan dan was er toch niets verloren gegaan. De verhalen over de verschijningen zijn immers al uitgebreid verteld in de andere evangeliën. De laatste bladzijde doet het karakter van het Marcus evangelie ingrijpend veranderen. Ik wil hiermee niet zeggen dat het boek na 16:8 uit is, het boek heeft namelijk een open slot. Om het evangelie van Marcus recht te doen is het goed om vragen te blijven stellen en wellicht het boek nog eens opnieuw te lezen. Een alternatief hiervoor overschrijdt de tekstuele analyse waar deze scriptie zich op richt. Het sluit aan bij wat Marcus vertelt aan de lezer over wat de vrouwen niet aan Petrus en aan Zijn leerlingen hebben gemeld. Het gaat mij om de boodschap in 16: 7 waarin staat: “Hij gaat u voor in Galilea: daar zult Gij Hem zien, zoals Hij het u heeft gezegd”. Het sluit ook aan bij de boodschap van Psalm 22: 24: “Looft JHWH, gij, die Hem vreest. Heel Jakobs geslacht. Brengt Hem ere en siddert voor Hem. Alle kinderen van Israël”. Deze boodschap kan ook de lezer aan gaan, en wie zich daartoe geroepen voelt, en daaraan gehoor wil geven, kan Hem volgen. Hij loopt voor de lezer uit en wijst de weg. Ik zie een bont gezelschap voor me van mannen en vrouwen met uiteenlopende achtergronden. Ze hebben allen zonden begaan in hun leven, zoals ook de twaalf of de vrouwen die naar het graf gaan op de eerste dag van de week. Maar voor deze zonden bestaat vergeving, een bemoediging, een mogelijkheid om opnieuw te beginnen. Jezus' leven, dood en opstanding is een uitdaging voor ons die vandaag kan beginnen. Actantenschema analyse Marcus

syntaxis				semantiek			
14, 1a IA spreekt tot IR	'Twee dagen later was' VT tijdsaan-duiding	'Van Pasen'	'Van het onge-desemd brood'		'Pasen' 'het feest'		
14, 1b opperprie- sters en schriftge- leerden op het toneel gezet	'zochten' VT				'Opperprie- sters' 'Schriftgel- eerden'	'gevangen te nemen' 'te doden'	
14, 2a opper- priesters en schrift- geleerden aan het woord	'Ze zeiden:' VT	'het feest' woordher- haling					
14, 3a Jezus en een vrouw worden op het toneel gezet	'was' 'aanlag' 'kwam' 'droeg' VT	'aan tafel' 'Te Betanië' 'in het huis van Simon' plaatsbepa- lingen			'albasten kruik' 'echte, kostbare nardus'	'een vrouw'	
14, 3b	'brak' 'goot'	'de kruik' woordherh	'nardus' woordherh			'een vrouw' 'zij'	

	VT						
14, 4a Sommigen worden op het toneel gezet en nemen het woord	'werden' 'zeiden' VT				'goot' 'verkwistin g'	'nardus' 'balsem'	
14, 5a	'had' 'verkocht' 'kunnen' 'worden' VT	'balsem' woordherh	'worden' woordherh		'meer dan drie- honderd tienlingen waarde- bepaling'	'de armen' tegen- gestelde waarde- bepaling	'verkocht' 'gegeven' tegen-stelling
14, 5b IA	'werden' VT				'verontaard igd 'boos'	'sommigen' 'ze'	'zij' 'haar'
14, 6a Jezus spreekt tot sommigen		'haar' woordherh			'met rust laten'		
14, 6b	'heeft gedaan' VT	'zij' woordherh			'lastig vallen' tegen- stelling		
14, 7a verande- ring van tijd!	'hebt' 'kunt' 'wilt' TT	'de armen' woordherh	3 x 'gij' 1 x 'mij' pers.vnw		'goed doen'		
14, 8a	'gedaan' 'kon' VT	2 x 'zij'					
14, 8b	'heeft gebalsemd'	'zij' woordherh			'reeds' 'vooruit' 'voor'		
14, 9a IR wordt recht- streeks aange- sproken door IA!	'Ik zeg U' wordt ge- preekt' 'zal worden vermeld' Toe- komende tijd	'zij' woordherh 'gedaan heeft' VT	'voorwaar' signaal- woord			'overal' 'in heel de wereld'	
14, 10a	'Toen'	'Hem'			'over te		

IA	'een van de twaalf'				leveren'		
14, 11a	'toen' 'verheug- den' 'hoorden' 'beloofden' VT	'hem'					
14, 11b		'Hem'			'verraden'		
14, 12a	'Op de eerste dag' tijdsbep.				'onge- desemde broden'	'Pascha'	
	'zeiden' VT	'Hem'			'zijn leerlingen'	'de twaalf'	
Leerlingen spreken tot Jezus	'Gij' 'U' pers vnw				'ongedese mde broden'	'toebereids elen'	'paasmaal' 'eten'
14, 13a Jezus spreekt na inleiding IA	'zond heen' VT 'gij' pers. vnw	'gaat' 'gaat' ge- biedende wijs			'zijn leerlingen'		
14, 14a	'de Meester'	'zegt' ge- biedende wijs			'mijn leerlingen'	'het paasmaal'	'zaal'
14, 15a Jezus voorziet	'aanwijzen' 'voorzien' TT	'maakt gereed' ge- biedende wijs					'opperzaal'
14, 16a IA vervolgt het verhaal	'gingen heen' 'kwamen' 'vonden' VT	'Hij' pers vnw 'maakten gereed' VT			'de leerlingen'	'het paasmaal'	
14, 17a	'kwam'	'Hij'			'het twaalfal'		
14, 18a Jezus spreekt! Na inl. IA	'Ik zeg u' 'een van u' TT	2x 'Mij' TT	'voorwaar' signaalwo ord			'eet'	
14, 19a IA	'werden bedroefd' 'vroegen'	'Hem'					

	VT						
14, 20a Jezus aan het woord	'sprak'	'Hij' 'Mij'			'een uit de twaalf'	'in de schotel doopt'	
14, 21a	'gaat heen' 'verraden wordt' TT	2x 'de Mensenzon' 'Hem' 'die mens'					
14, 21b	'was geboren' VT	'die mens'					
14, 22a Jezus aan het woord na inl. IA	'aten' 'zegende het' 'brak het' 'gaf het' VT	'zij' 'Jezus'	'neemt' gebiedend ewijs		'dit is mijn lichaam'	'brood'	
14, 23a IA	'nam' 'sprak uit' 'dronken' VT	'Hij' 'hun'			'allen'	2x 'de kelk'	
14, 24a Jezus spreekt! Na IA	'zeide' VT 'wordt vergoten' TT	'Hij' 'hen' 'mijn'			'velen'	'bloed van het verbond'	
14, 25a Jezus aan het woord	'ik zeg u' 'ik zal 'drinken' 'ik zal drinken TT	'op de dag tijdsbep 'Koninkrijk Gods' plaatsbep	'voorwaar' signaalwo ord			'de vrucht van de wijnstok'	
14, 26a IA	'zij hadden gezongen' 'gingen zij' VT	De olijfberg plaatsbep					
14, 27a Jezus spreekt na inl. IA	'sprak' VT 'worden geërgerd' TT	'Jezus' 'hen' pers vnw 'deze nacht' tijdsbep 'Mij'			'gij allen'		
14, 27b Jezus voorziet	'geschreven 'zal slaan' 'zullen worden verstrooid'	'ik' 'den herder' 'schapen'			'schapen' 'herder'		

14, 28a	'verrezen zal zijn' 'zal u voorgaan' TT	2x 'ik'					
14, 29a IA	'zei' 'werden geërgerd'	'Petrus' 'Hem' 'ik'	'niet' ontkennin g		'allen'		
14, 30a Jezus spreekt! Na inl. IA Jezus voor ziet	'sprak' VT 'ik zeg u' woordherh 'zult' 'ver- loochenen' TT	'Jezus' 'hem' 'heden nog in deze nacht eer de haan 2x gekraaid heeft' tijdsbep	'voorwaar' woordherh signaalw				
14, 31a Jezus aan het woord na IA Jezus voorziet	'zeide hij' VT 'sterven' 'zal ver- loochenen' Toek. tijd	'ik' 'met u'	'niet' ontkennin g				
14, 31 b IA	'spraken'				'allen'		
14, 32a IA	'Toen' 'kwamen' VT	'zij'			'een landgoed'	'Getsemani'	
14, 32b inl IA Jezus spreekt	'zei' VT 'ik ga bidden' TT	'zet u neer' gebieden- de wijs 'Hij'			'zijn leerlingen'		
14, 33a IA	'nam' 'begon' 'te worden'	'Hij' 'Petrus, Jakobus en Johannes'			'ontroerd'	'angstig'	
14, 34a inl IA Jezus spreekt	'sprak' VT 'is' TT	'Hij' 'hen' 'Mijn'	'blijft hier en waakt' gebieden- de wijs			'bedroefd' 'dodelijk'	
14, 35a IA	'ging' 'viel' 'bad'	'Hij'				'dit uur voorbij- gaan'	
14, 36a inl IA Jezus	'sprak' 2x 'wil'	'Hij' 'Abba' 'Vader'	'neem weg' gebieden- de wijs	'niet' ontkenning	'Abba' 'Vader'	'deze kelk'	'Ik' 'Gij' tegen-stelling

spreekt		'U' 'Ik' 'Gij'					
14, 37a IA	'ging terug' 'vond'	'Hij'			'in slaap'		
14, 37b inl IA Jezus spreekt	'sprak' VT 'slaapt' TT	'Hij' 'Petrus' 'Simon' 2x 'Ge'			'waken'	'een uur'	
14, 38a	'in bekoring komt' TT	'gij'	'waakt en bidt' gebieden- de wijs	'niet' ontkenning			
14, 38b	2x 'is' TT	'de Geest' 'vlees'			'gwillig'	'zwak'	
14, 39 a IA	'Ging heen' woorherh 'bad'	'Hij'			'dezelfde woorden'		
14, 40a	'keerde terug' 'vielen' VT	'Hij' 'hen' 'hun'			'in slaap' tegen- stelling met waken	'opnieuw'	'ogen vielen toe'
14, 40b	'wisten' 'zouden' 'antwoorde n'	'ze' 'Hem'	'niet' ontkennin g				
14, 41a IA inl. Jezus spreekt	Toen 'kwam' 'sprak' VT	'Hij' 'hen'	'slaapt nu voort en rust uit' geb wijs			'derde maal'	
14, 41b Jezus tot de zijn 3 leerlingen			'Het is beslist'.				
14, 41c	'is gekomen' 'wordt' 'over- geleverd'	'de Mensen- zoon'	'ziet' geb wijs		'in de handen der zondaars'	'het uur'	
14, 42a	'verraad' 'is'	'Mij'	'staat op' 'laat ons gaan' 'ziet' geb wijs			'nabij'	
14, 43 a IA tot IR	'Terwijl' 'sprak'	'Hij' 'Judas'	'schriftgele erden'		'een bende'	'zwaarden en stokken'	

	'kwam' 'uitgezonde n' VT	'een van de twaalf'	'opper- priesters' 'oudsten'				
14, 44a	'had ge- geven' 'gezegd' VT 'zal' 'is' TT	'de verrader' 'Dien' 'ik' 'Hij'	'grijpt Hem vast' leidt Hem weg' geb wijs			'een teken'	
14, 45a IA	'kwam' 'liep toe' 'zeide' 'kuste' VT	'Hij' 'Hem' 'Rabbi' 'Hij' 'Hem'					
14, 46a	'Toen' 'sloegen' 'grepen vast	'zij' 2x 'Hem'					
14, 47a	'trok' 'trof' 'sloeg' VT	'een der aanwezige n' 'den knecht van den hoge- priester'				'het zwaard'	
14, 48a IA inl Jezus spreekt	'nam' 'sprak' VT 'zijt' 'uitgetrokke n'	'Jezus' 'hen' 'Gij' 'Mij'			'een rover'	'zwaarden en stokken'	'gevangen nemen'
14, 49a	'leerde' 'begrepen' VT	'ik' 'u' 'gij'	'dag aan dag' tijdsbep	'in de tempel' tijdsbep			
14, 49b	'worden vervuld' TT		'moeten' geb wijs	'zo' aanwijzend	'de Schriften'		
14, 50a IA	'Toen' 'verlieten' 'namen'	'Hem' 'allen'			'de vlucht'		
14, 51a	'ging achterna'	'een jonge man' 'Hem'			'slechts een nachtkleed'		
14, 51b	'grepen vast'	'ze' 'hem'					
14, 52a	'liet' 'vluchtte weg'	'hij'			'het nachtkleed'	'ongekleed'	
14, 53a	'brachten'	'ze'					

	'kwamen bijeen' VT	'Jezus' 'hoge- priester' 'opper- priesters' 'oudsten' 'schrift- geleerden'					
14, 54b	'volgde' 'zette zich neer' 'zich te warmen' VT	'Petrus' 'Hem' 'hoge- priester' 'hij'	'van verre' 'tot in de voorhof' 'bij het vuur' plaatsbep				
14, 55 a	'zochten' VT 'brengen' TT	'De opper- priesters' 'heel de Hoge Raad' 'Jezus' 'Hem'			'aanklacht'	'ter dood'	
14, 55b	'vonden' VT	'ze'	'niets' ontkennin g				
14, 56a	'brachten' 'stemden overeen'	'velen' 'Hem'	'niet' ontkennin g		'valse beschul- digingen'	'de getuigeniss en	
14, 57a	" Toen' 'traden' 'zeiden' VT	'enigen' 'Hem'	'naar voren' plaatsbep		'vals getuigden'		
14, 58a getuigen spreken	'hebben horen zeggen' 'zal' 'afbreken' 2x 'gemaakt' 'bouwen' TT	'we' 'ik'	'in drie dagen' tijdsbep	'niet' ontkenning	'deze tempel'	'door mensen- handen' 'niet door mensen- handen'	'een andere'
14, 59a IA	'stemden niet overeen'	'hun'	'ook hier niet' ontkennin g		'getuige- nissen'		
14, 60a IA inl	'Toen' 'stond'	'de hoge- priester'	'in de kring'	'niets' ontkenning	'getuigen tegen'		

hoge- priester spreekt tot Jezus	'ondervroeg VT 'antwoordt' 'getuigen' TT	'Jezus' 'Gij' 'dezen' 'U'	plaatsbep				
14, 61a IA	'zweeg' 'antwoorde'	'Hij'	'niets' ontkenning				
14, 61b IA inl hoge- priester spreekt tot Jezus	'opnieuw' 'vroeg' 'zei' VT 'zijt'	2x' Hem' 'de hoge- priester' 'Gij'			'De Zoon van de Gezegende		
14, 62a IA inl Jezus spreekt	'sprak' VT 'ben' 'zult' 'gezeten zien' 'zien komen' TT	'Jezus' 'Ik' 'het' 'De Mensen- zoon' 'Hem'	'aan de rechter- hand der Majesteit'	'op de wolken des hemels'			
14, 63a IA inl hoge- priester spreekt	'Toen' 'scheurde' 'zeide' VT 'hebben nodig' TT	'de hoge- priester'			'zijn klederen'	'getuigen'	
14, 64a	'hebt' 'gehoord'	'Gij'			'de godslastering'		
14, 64b IA gaat verder	'dunkt' TT 'spraken uit' 'was' VT	'U' 'allen' 'Hij'			'het vonnis'	'des doods schuldig'	
14, 65a	'Toen' 'begonnen' 'te bespuwen' 'te bedekken' 'geven' 'zeggen'	'Hem' 'sommigen' 'Zijn' 'Hem' 'Hem'	'profeteer' geb wijs		'kaakslagen'		
14, 65b	'sloegen'	'Hem' 'de dienst- knechten'	'in het gelaat'				

14, 66a	'Terwijl' 'bevond' 'kwam'	'Petrus' 'een der dienst- meisjes van de hoge- priester'	'beneden in de voorhof'				
14, 67a IA inl dienst- meisje tot Petrus	'toen' 'verwarmen' 'zag' 'keek aan' 'sprak' 'waart'	'ze' 'Petrus' 'hem' 'Gij'	'bij Jezus van Nazareth' plaatsbep				
14, 68a IA inl Petrus spreekt	'looehende' 'sprak' VT 'weet' 'begrijp' 'zegt' TT	'hij' 'ik' 'ge'	2x 'niet' ontkennin g				
14, 68b IA	'ging weg' 'kraaide'	'hij'	'naar de voorhal' plaatsbep		'er kraaide een haan'		
14, 69a IA inl dienstmeisj e spreekt	'had opgemerkt' 'begon' 'te zeggen' VT 'is' TT	'het dienstmeis je' 'hem' 'de om- standers' 'hij'			'een van'		
14, 70a IA inl omstanders spreken tot Petrus	'looehende' 'zeiden' 2x 'zijt' TT	'hij' 'de om- standers' 'hun' 'Petrus' 'gij' 'ge'	'opnieuw' 'kort daar op'	'zeker'	'een van'	'een Galileër'	
14, 71a IA inl Petrus spreekt tot omstanders	'begon' VT 'ken' 'spreekt' TT	'hij' 'ik' 'deze mens' 'gij'	'niet'		'te vloeken en te zweren'		
14, 72a IA	'kraaide' TT	'een haan'	'de tweede maal'	'aanstonds' signaalw	'kraaide een haan'		
14, 72b	'Toen' 'dacht' 'gesproken had' VT 'gekraaid'	'Petrus' 'Jezus' 'hem' 'de haan' 'ge'	'tweemaal' 'drie keer'		'het woord'	'de haan gekraaid heeft'	

	heeft' 'zult' 'ver- loochenen' TT	'Mij'					
14, 72c	'barstte in tranen los' VT	'hij'					
15, 1a IA	'namen'	'de opper- priesters' 'de oudsten' 'schriftge- leerden' 'Hoge Raad'	'heel in de vroegte' tijdsbep		'een beslissing'		
15, 1b	'lieten' 'binden' 'voerden weg' 'leverden over' VT	'ze' 'Jezus' 'Hem' 'Hem' 'Pilatus'					
15, 2a IA inl Pilatus spreekt tot Jezus	'ondervroeg VT 'zijt' TT	'Pilatus' 'Hem' 'Gij'			'de koning der joden'		
15, 2b IA inl Jezus spreekt tot Pilatus	'gaf' VT 'zegt' TT	'Hij' 'ge'			'ten antwoord'		
15, 3a	'brachten' VT	'de opper- priesters' 'Hem'			'beschuldig ingen'		
15, 4a IA inl Pilatus spreekt tot Jezus	'vroeg' VT 'antwoordt' 'inbrengen' TT	'Pilatus' 'Hem' 'Gij' 'U'	'opnieuw' woordherh 'zie'	'niets' ontkenning	'zware beschuldig ingen'		
15, 5a IA	'gaf' 'verbaasde' VT	'Jezus' 'Pilatus'		'geen' ontkenning	'antwoord'		
15, 6a	'liet'	'Hij' 'hun'	'op de feestdagen' tijdsbep		'een der ge- vangen'	'vrij'	

'15, 7a	'zat' 'gevangen' 'begaan' VT	'Barabbas'			'andere oproer- kraaiers'	'oproer'	'moord'
15, 8a	'Toen' 'kwam opdagen' 'begon te vragen' 'toestond'	'het volk' 'Pilatus' 'hij' 'hun'					
15, 9a IA inl Pilatus spreekt	'ant- woordde' VT 'wilt' 'vrijlaat' TT	'hij' 'hun' 'Gij' 'U'			'den Koning der Joden'		
15, 10a IA	'begreep' 'hadden over- geleverd'	'hij' 'Hem' 'de hoge- priesters'			'uit afgunst'		
15, 11a	'hitsten op' 'moest' 'vrijlaten'	'de opperpries- ters' 'de menigte' 'hij' 'hun' 'Barabbas'					
15, 12a IA inl Pilatus spreekt	'hernam' 'sprak' VT 'moet' TT 'doen' 'noemt'	'Pilatus' 'hen' 'Hem' 'Dien' 'gij'			'Koning der Joden' woordherh		
15, 13a IA inl tegen- standers	'schreeuw- den' 'kruisig'	'ze' 'Hem'	'opnieuw'			'kruisig Hem'	
15, 14a IA inl Pilatus spreekt	'zei' 'heeft' 'gedaan'	'Pilatus' 'hun' 'hij'			'kwaad'		
15, 14b IA inl tegen- standers	'schreeuw- den' 'kruisig' woordherh	'ze'			'harder'	'kruisig Hem'	
15, 15a	'Toen'	'Pilatus'				'gekruisigd'	

IA	'liet vrij' 'terwille te zijn' 'liet geselen' 'gaf over' VT te worden gekruisigd' TT	'hun' 'Barabbas' 'het volk' 'Jezus' hij' Hem'					
15, 16a	'brachten binnen' 'riepen bijeen'	'de soldaten' 'Hem' 'de bende'	'in de voorhof van het rechthuis' plaatsbep				
15, 17a	'hingen om' 'vlochten' 'zetten'	'ze'	'op zijn hoofd'		'het purper'	'een doornen-kroon'	
15, 18a	'Toen' 'gingen' 'huldigen'	'ze' 'Hem'			'wees ge-groet Koning der Joden' woordherh		
15, 19a	'sloegen' 'bespuwden' 'wierpen' 'brachten hulde'	'ze' 3x 'Hem' 'zich'	'op het hoofd' 'op de knieën'		'met een rietstok'		
15, 20a	'hadden bespot' 'trokken aan' 'voerden weg'	3x 'Hem'	'nadat' tijdsbep		'het purper' 'zijn klederen'	'ter kruisiging'	
15, 21a	'dwongen' 'te dragen' 'was'	'ze' 'zijn' 'Simon van Cyrene' 'de vader van Alexander en Rufus'	'die juist van het veld kwam' plaatsbep		'een voorbijgan- ger'	'kruis'	
15, 22a	'voerden'	'ze' 'Hem'	'naar een plaats die Golgota of schedel-plaats heet'				

			plaatsbep				
15, 23a IA	'gaven te drinken' 'nam'	'Hem' 'ze' 'Hij'	'niets' 'ont- kenning'		'wijn met mirre vermengd'		
15,24a	'gekruisigd te hebben' 'verdeelden' 'wierpen' VT	'Hem' 'ze' 'hun'			'zijn klederen'	'lot'	'aandeel'
15, 25a	'was' 'toen' 'kruisigden'	'ze' 'Hem'	'het derde uur' tijdsbep		'kruisigden'		
15, 26a	'luidde'	'zijn'			'het opschrift'	'De Koning der Joden'	'veroordeling'
15, 27a	'kruisigden'	'Hem' 'twee rovers'					
15, 28a IA tot IR!	'Toen' 'werd vervuld' VT 'zegt' TT 'gerekend' VT	'de Schrift' 'die' onderwerp 'de booswicht en' 'Hij'					
15, 29a IA inl voorbij- gangers tot Jezus	'lasterden' 'schudden' 'zeiden' VT 'opbouwt' 'afbreekt' TT	'zij' 'Hem' 'Gij'			'ba'	'de tempel'	'drie dagen'
15, 30a			'red U zelf' 'kom af' geb wijs		'van het kruis'		
15, 31a	'spotten' 'zeiden' 'gered' VT 'kan redden' TT	'opperpries ters en schriftgele erden' 'anderen' 'Hij' 'zichzelf'	'niet' ontkennin g				
15, 32a Tegen- standers spreken tot Jezus	'zien en geloven' TT	'de Christus' 'Israëls koning'	'kome nu eens af' geb wijs		'van het kruis'		
15, 32b IA	'be- schimpten'	'zij' 'Hem'			' met Hem gekruisigd'		

	'waren'	'die'					
15, 33a	'viel neer'		'Tegen het zesde uur tot het negende uur toe' tijdsbep	'over het hele land' plaatsbep	'duisternis'		
15, 34a IA	'riep' 'is'	'Jezus'	'omstreeks het negende uur'	'met luider stem' bijvoeglijke bep	'Eloï, Eloï lama sabaktani'	Mijn God, Mijn God, waarom verlaat Gij mij?'	
15, 35a	'stonden' 'hoorden' 'zeiden' VT 'roept' TT	'sommigen woordherh 'die' 'Hij'	'daar' plaatsbep	'Zie' geb wijs	'Elia'		
15, 36a IA inl tegenstanders spreken	'liep heen' 'vulde' 'stak op' 'gaf te drinken' 'zeide' 'eraf komt halen'	'een hunner' 'Hem' 'Elia' 'Hem'	'wacht laat ons eens zien' geb wijs		'een spons met azijn'		
15, 37a IA	'Toen' woordherh 'riep' 'gaf'	'Jezus'		'met luider stem' bijv. bep	' gaf de geest'		
15, 38a	'scheurde'				'het voorhangsel in de tempel'	'van boven tot onder'	'scheurde in twee'
15, 39a IA inl voorman spreekt	'Toen' 'zag' 'gestorven was' 'sprak' 'was' VT	'de hoofdman' 'Hij' 'hij' 'deze man'	'die tegenover Hem post had gevat' plaatsbep	'waar-achter' bijv bep	'onder zulke omstandigheden'	'Gods Zoon'	'deze man'
15, 40a	'stonden toe te zien'	'enige vrouwen' 'Maria Magdalen a' 'Maria'	'van verre' plaatsbep	'ook' 'onder anderen' bijv bep	'de moeder van Jakobus den Jongeren en van Josef en		

					Salome'		
15, 41a	'waren gevolgd' 'dienen' 'waren' 'waren op- gegaan' VT	'ze' 'Hem' 'hij' 'Hem' 'vele anderen' 'die' 'Hem'	'in Galilea was' 'naar Jerusalem'	'ook' 'erbij' bijv bep			
15, 42a	'was'			'daar het een dag' 'daags voor de sabbat' 'en het reeds tegen de avond liep'	'van voor- bereiding'		
15,43a	'kwam' 'verwachtte' 'ging naar' 'te vragen'	Josef van Arimatea' 'zelf' 'die' 'Pilatus' 'hem' 'Jezus'		'vrij- moedig' bijv bep	'een voornaam raadsheer'	'het Koninkrijk Gods'	'het lichaam van Jezus
15, 44a	'ver- wonderde zich' 'gestorven was' 'ontbood' 'vroeg' 'was'	'Pilatus' 'Hij' 'hoofdman' 'hem' 'Hij'	'reeds' 'al lang' tijdsbep				2x 'gestorven'
15, 45a	'toen' 'vernomen had' 'stond af'	'hij' 'de hoofdman' 'hij' 'Josef'				'het lichaam'	'dit'
15, 46a	'kocht' 'nam af ' 'wikkelde'	'hij' 2x 'Hem'			2x 'lijnwaad'	'van het kruis'	
15, 46b	'legde' 'rolde'	'hij'	'in een graf dat in een rots was uitge- houwen' plaatsbep	'voor de ingang van het graf' plaatsbep		'het graf'	'een graf'
15, 47a	'zagen toe' 'werd	'Maria Magdalen	'waar' plaatsbep				

	neergelegd'	a' 'Maria van Josef' 'Hij'					
16, 1a	'Toen' 'was' 'kochten' 'balsemen'	'Maria Magdalen a' Maria van Jakobus' 'Salome' 'Jezus'	'toen de sabbat voorbij was' tijdsbep		'specerijen'	'balsemen'	
16, 2a	'kwamen'	'ze'	'zeer vroeg' 'op de eerste dag der week' tijdsbep	'bij het opgaan der zon' tijdsbep			'bij het graf'
16, 3a IA inl vrouwen spreken	'zeiden tot' VT 'zal' 'wegrollen' TT	'ze' 'elkander' 'wie' 'ons'	'voor de ingang van het graf' plaatsbep				'de steen'
16, 4a IA	'gingen zien' 'toen' 'merkten' 'opzij gerold' 'was'	2X 'ze' 'hij'	'opzij gerold' plaatsbep	' zeer groot' bijv bep			'de steen'
16, 5a	'gingen' 'zagen zitten' 'gekleed'	'ze' 'een jongeling'	'het graf in' plaatsbep	'aan de rechterkant plaatsbep	'een wit gewaad'		'het graf'
16, 5b	'werden ontsteld'	'ze'	'hevig' bijv bep				
16, 6a IA inl jongeling spreekt	'sprak' VT 'wees' TT	'haar'	'wees niet bang' geb wijs				
16, 6b	'zoekt' 'gekruisigd is'	'Gij' 'Jezus van Nazareth' 'die'			'gekruisigd'		
16, 6c	'is verreezen' 'is'	2x 'Hij'	'hier' plaatsbep	'niet' ontkenning			
16, 6d	'heeft neergelegd'	'men' 'Hem'	'ziet hier de plaats'	'de plaats waar'			

			geb wijs	plaatsbep			
16, 7a	'gaat voor' 'zult zien' 'heeft gezegd'	'zijn leerlingen' 'Petrus' 'Hij' 'u' 'gij' 'Hij' 'u'	'gaat nu heen' 'zegt aan' geb wijs	'naar Galilea' 'daar' plaatsbep			
16, 8a IA	'gingen' 'vluchtten weg' 'had bevangen'	'ze' 'haar'	'naar buiten' plaatsbep	'weg van het graf' plaatsbep	'schrik en ontzetting'		
16, 8b	'zeiden' 'waren'	2x 'ze'	'niemand' ontkennin g		'bang'		

1 opschrift	Voor muziek be- geleiding	Wijze: “De Hinde van de dageraad”	Een psalm van David				
2a	Mijn God, Mijn God, zie op mij neer	Waarom hebt Gij mij verlaten?			Strofe I	Stanza I	HPE I
2b	Waarom houdt Gij u ver van mijn hulp?	Ver van mijn jammer- klachten, mijn God?					
3a bi-colon	Ik roep overdag	Gij antwoordt niet	Des nachts	Maar ik vind geen rust			
4a	Toch troont Gij in het heiligdom	Gij Israëls hoop!			Strofe II		
5a bi-colon	Op U hebben onze vaderen vertrouwd	Op U zich verlaten	Gij hebt hen verlost				
6a	Tot U geroepen	Zij werden gered					
6b	Op U	Zij zijn					

	gerekend	niet beschaamd					
7a	Doch ik ben maar een worm	En geen mens			Strofe III	Stanza II	
7b	Door de wereld bespot	Veracht door het volk					
8a bi-colon	Al die mij zien	Lachen mij uit	Grijnzen en schudden meewarig het hoofd		Strofe IV		
9a	Hij heeft op Jahweh vertrouwd	Laat Die hem nu helpen					
9b	En hem verlossen	Wanneer Hij hem lief heeft!					
10a bi-colon	Ja, Gij zijt het	Die mij uit de schoot hebt genomen	Die mij veilig deed rusten aan de borst mijner moeder		Strofe V		
11a	Bij mijn geboorte werd ik op u knieën gelegd	Gij zijt mijn God van de moeder- schoot af					
12a	Blijf dus niet verre van mij	Want de nood is nabij	En er is niemand die helpt!				
13a	Bonkige stieren staan om mij heen	Buffels van Basjan om- singelen mij			Strofe VI	Stanza III	
14a	Ze sperren hun muil naar mij open	Als ver- scheurende brullende leeuwen					
15a	Als water ben ik uit- gegoten	Al mijn beenderen zijn ontwricht			Strofe VII		
15b	Mijn hart	Smelt weg					

	is als was	in mijn borst					
16a	Mijn keel is droog als een scherf	Mijn tong kleeft aan mijn gehemelte vast					
16b	En in het stof van de dood	Strekt Gij mij neer			Strofe VIII		
17a	Dan komen honden om mij heen	Een bende boos- doeners houdt mij omlegerd			Strofe IX	Stanza IV	
17b	Ze doorboren mij handen en voeten	Al mijn beenderen kan ik tellen					
18a	Ze werpen begerige blikken	En gluren mij aan					
19a	Verdelen mijn kleren onder elkander	En loten om mijn gewaad					
20a	O Jahweh blijf toch niet in de verte	Mijn sterkte snel mij te hulp			Strofe X		
21a	Bescherm mijn leven tegen het zwaard	Het enige dat mij nog rest tegen de honden					
22a	Red mij uit de muil van de leeuw	Mij arme, van de hoornen der buffels					
23a	Dan zal ik U naam aan mijn broeders ver- kondigen	In de kring der gemeente U prijzen					
24a	Looft Jahweh, gij die Hem	Heel Jakobs geslacht			Strofe XI	Stanza V	HPE 2

	vreest						
24b	Brengt Hem ere en siddert voor Hem	Alle kinderen van Israël					
25a	Want nimmer heeft Hij versmaad of veracht	De ellende van den verdrukte					
25b	Zijn aanschijn heeft Hij voor hem niet verborgen	Maar hem verhoord als hij Hem riep!					
26a	Dit zal mijn danklied voor U zijn in de grote gemeente	Dan zal ik ook mijn belofte vervullen aan hen, die Hem vrezten					
27a	De armen zullen eten	En worden verzadigd			Strofe XII	Stanza VI	
27b bi-colon	Die Jahweh zoeken	Zullen Hem loven	En hun hart zal eeuwig worden verkwikt				
28a	Alle grenzen der aarde zullen het gedenken	En zich tot Jahweh bekerden	Alle stammen der heidene aanbidden Hem				
29a	Want Jahweh komt het koning- schap toe	Hij is de heerser der volken			Strofe XIII		
30a	Hem alleen moeten huldigen	Alle machtigen der aarde					
30b	Dan	Die in het	En geen		Strofe XIV	Stanza VII	

	buigen zich ook voor Hem neer	stof zijn gezonken	leven meer hebben				
31a	Dan zal ook mijn zaad Hem dienen	En van den Heer gaan vertellen aan het volgend geslacht					
32a	Zijn goedheid verhalen aan het volk	Dat nog geboren moet worden	Dat het Jahweh was die het volbracht				

Actanten analyse

syntactische/semantische analyse

Psalmist (implied author) spreekt tot God

Mijn God, Mijn God zie op mijn neer	Waarom hebt Gij mij verlaten?	Parallellisme herhaling	2x 'Mijn God' + 1x 'Gij'
Waarom houdt Gij u ver van mijn hulp?	Ver van mijn jammerklachten, mijn God?	Chiasme ABBA	2x 'ver van mijn'
Ik roep overdag	Gij antwoordt niet	parallellisme	'Overdag en des nachts'
Des nachts	Maar ik vind geen rust		
Toch troont Gij in het heiligdom	Gij Israëls hoop!	Chiasme ABBA betekeniswending	2x 'Gij'
Op U hebben onze vaderen vertrouwd	Op U zich verlaten, Gij hebt hen verlost	parallellisme	2x 'U' + 1x 'Gij' verlaten, vertrouwd, verlost hebben dezelfde connotatie
Tot U geroepen	Zij werden gered	parallellisme	'Tot U (zijn zij) geroepen' 'Op U (hebben zij) gerekend'
Op U gerekend	Zij zijn niet beschaamd	Chiasme ABBA	'Zij werden' 'Zij zijn'

Implied author spreekt tot God en implied reader

Doch ik ben maar een worm	En geen mens	tegenstelling	'worm' 'mens'
Door de wereld bespot	Veracht door het volk	Chiasme ABBA	'veracht' 'bespot' 'de wereld'

			'volk'
Al die mij zien	Lachen mij uit,	Chiasme ABBA	'mij zien' 'lachen mij'
	Grijnzen en schudden meewarig het hoofd	parallelisme	'lachen' 'grijnzen'

De spotters komen aan het woord

Hij heeft op Jahweh vertrouwd	Laat Die hem nu helpen	Chiasme 'Jahweh' 'Die'	Woordherhaling 'hem' 'Hij'	Zelfde connotatie 'Hem helpen' 'hem verlossen' 'hem liefheeft'
En hem verlossen	Wanneer Hij hem liefheeft!			
Implied author spreekt tot God				
Ja Gij zijt het	Die mij uit de schoot hebt genomen	Die mij veilig deedt rusten aan de borst mijner moeder	Woordherhaling 2x 'Die mij'	Zelfde connotatie 'uit de schoot hebt genomen' 'op u knieën gelegd'
Bij mijn geboorte werd ik op u knieën gelegd	Gij zijt mijn God van de moederschoot af	Chiasme ABBA 'Gij zijt het' 'Gij zijt mijn God'	Woordherhaling 'schoot' 'moederschoot'	'moederschoot' 'moeder'
Blijf dus niet verre van mij	Want de nood is nabij	En er is niemand die helpt!		

Implied author spreekt tot God/ tot implied reader

Bonkige stieren staan om mij heen	Buffels van Basjan omzingelen mij		Woordherhaling 'mij'	'staan om mij heen' 'omzingelen mij' 'sperrren open naar mij'
Ze sperren hun muil naar mij open	Als verscheurende brullende leeuwen			
Als water ben ik uitgegoten	Al mijn beenderen zijn ontwricht		Zelfde klank 'Als' 'Al'	'Als water uitgegoten' 'ontwricht'
Mijn hart is als was	Smelt weg in mijn borst	Chiasme 'hart' 'borst'	Woordherhaling 6x 'Mijn'	
Mijn keel is droog als een scherf	Mijn tong kleeft aan mijn	Chiasme 'keel'		

gehemelte vast	'gehemelte'		
----------------	-------------	--	--

Implied author spreekt tot God in de eerste colon
Daarna wordt de vijand beschreven voor de implied reader

En in het stof van de dood	Strekt Gij mij neer			
Dan komen honden om mij heen	Een bende boosdoeners houdt mij omlegerd		'houdt mij omlegerd' 'om mij heen'	'honden' 'een bende boosdoeners'
Ze doorboren mijn handen en voeten	Al mijn beenderen kan ik tellen			
Ze werpen begerige blikken	En gluren mij aan		'begerige blikken'	'gluren mij aan'
Verdelen mijn kleren onder elkaar	En loten om mijn gewaad		'verdelen mijn kleren'	'loten om mijn gewaad'

Implied author tot God

O Jahweh blijf toch niet in de verte	Mijn sterkte snel mij te hulp			
Bescherm mijn leven tegen het zwaard	Het enige dat mij nog rest tegen de honden		Woordherhaling 'mijn' 'mij'	Zelfde connotatie 'zwaard' 'honden'
Red mij uit de muil van den leeuw	Mij arme, van de hoornen der buffels		Woordherhaling 'mij'	'Bescherm' 'red'
Dan zal ik U naam aan mijn broeders verkondigen	In de kring der gemeente U prijzen		Woordherhaling 'U'	'verkondigen' 'prijzen'
				'broeders' 'gemeente'

Implied author richt zich tot zijn broeders, de gemeente, het volk Israël

Looft Jahweh, gij die Hem vreest	Heel Jakobs geslacht	Woordherhaling 'Hem'	Zelfde connotatie 'looft' 'brengt ere'	'Jakobs geslacht' 'kinderen van Israël'
Brengt Hem ere en siddert voor Hem	Alle kinderen van Israël		'siddert' 'vreest'	
Want nimmer heeft Hij versmaad of veracht	De ellende van den verdrukte		'versmaad' 'veracht'	'ellende' 'verdrukte'
Zijn aanschijn heeft Hij voor hem niet	Maar hem verhoord als hij Hem riep!	Woordherhaling 'hij' 'hem'	Chiasme 'voor hem niet verborgen'	

verborgen			'hem verhoord'	
Dit zal mijn danklied zijn voor u in de grote gemeente	Dan zal ik ook mijn belofte vervullen aan hen	Die hem vrezen	Woordherhaling 'zal' 'mijn'	Aanwijzende voornaamwoorden 'Dit' 'Die' 'Dan'

Profetisch woord van de implied author

De armen zullen eten	En worden verzadigd		Woordherhaling 'zullen' 'worden'	Zelfde connotatie 'verkwikt' 'verzadigd'
Die Jahweh zoeken	Zullen Hem loven	En hun hart zal eeuwig worden verkwikt		
Alle grenzen der aarde zullen het gedenken Want Jahweh komt het koningschap toe	En zich tot Jahweh bekeren Hij is de heerser der volken	Alle stammen der heidenen aanbidden hem	'Alle'	'gedenken' 'aanbidden' 'bekeren' 'heerser' 'koningschap' 'machtigen'
Hem alleen moeten huldigen	Alle machtigen der aarde			'der volken' 'der aarde'
Dan buigen zich ook voor Hem neer	Die in het stof zijn gezonken	En geen leven meer hebben		'buigen neer' 'in het stof gezonken'
Dan zal ook mijn zaad Hem dienen	En van den Heer gaan vertellen aan het volgend geslacht		Woordherhaling 'Dan'	'zaad' 'geslacht'
Zijn goedheid verhalen aan het volk	Dat nog geboren moet worden	Dat het Jahweh was die het volbracht	'geslacht' 'volk'	'verhalen' 'vertellen'

literatuurlijst gelezen boeken:

B. van Iersel, *Marcus uitgelegd aan andere lezers*, Baarn, uitgeverij Kok-Kampen, 1997.

H. Schlier, *Het passieverhaal volgens Marcus* (van exegese tot verkondiging), Brugge, uitgeverij Emmaus (kath. Bijbelstichting), 1975.

J. Schreiner, *Psalm 2 und 22* (Beitrage zur Psalmenforschung), Würzburg, Echter Verlag, 1988.

gebruikte boeken:

B. van Iersel, *Marcus (belichting van het bijbelboek)*, Boxtel (kath. Bijbelstichting), 1986.

C. J. den Heyer, *Marcus II, Een praktische bijbelverklaring*, uitgeverij kok-kampen, 1985.

H. Nelissen, *Het evangelie volgens Marcus*, Antwerpen, uitgeverij Patmos, 1963.

J. Becker-Ebel, *Psalm 22, Rettungs- und loblied eines 'Gottverlassenen'*, Nürnberg, 1989.

De Heilige Schrift, het oude en het nieuwe testament. Vertaling uit de grondtekst met aantekeningen in opdracht van de apologetische vereniging 'Petrus Canisius' ondernomen met goedkeuring van de

hoogwaardige bisschoppen van Nederland. MCMXLVIII, Uitgeverij het Spectrum, Utrecht.